

Suomen somaliäitien kokemukset arjesta ja työmarkkinoille kiinnittymisestä

AMI-SÄÄTIÖ

Suomen somaliäitien kokemukset arjesta ja työmarkkinoille kiinnittymisestä

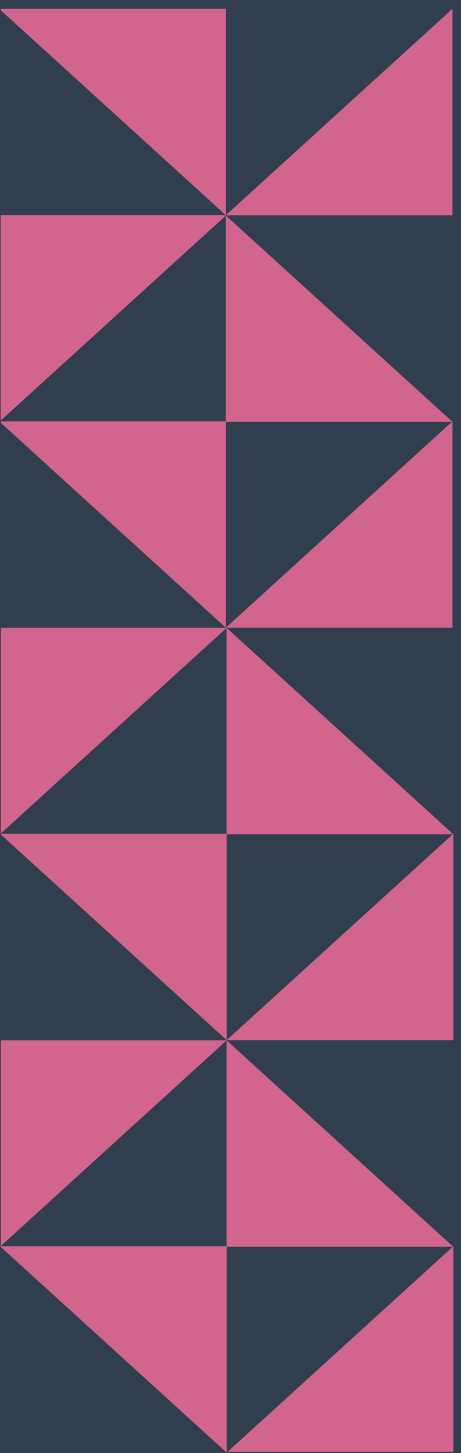
© E2 Tutkimus 2025

E2 Tutkimuksen työryhmä: väitöskirjatutkija, YTM Eija Eronen & vanhempi tutkija VTT, Rolle Alho

ISBN (PDF): 978-952-5895-10-0

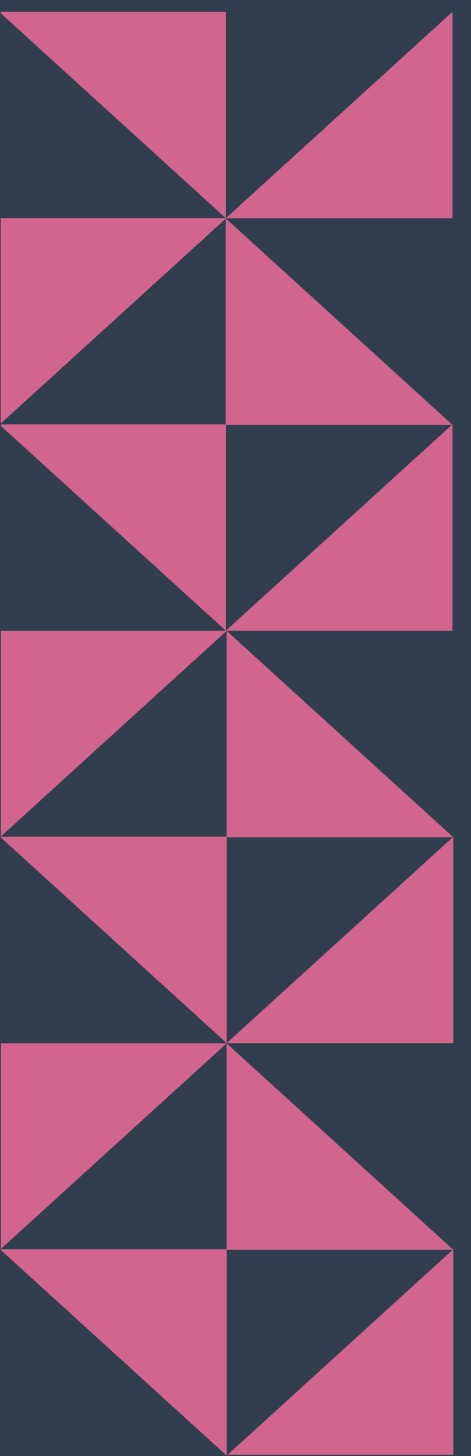
www.e2.fi

Graafinen suunnittelu ja taitto: Roosa Veijola ja Tuija Väyrynen

SISÄLLYS

<u>Saatteeksi</u>	4
<u>Johdanto</u>	5
<u>Terminologiasta</u>	6
<u>Tutkimusaineisto</u>	7
Tulokset	
1. <u>Työmarkkinoille siirtyminen ja työelämä</u>	10
2. <u>Lasten kotihoito ja varhaiskasvatus</u>	18
3. <u>Osallisuus Suomessa</u>	25
4. <u>Työllistymiseen liittyvät palvelut</u>	32
5. <u>Tutkimuksen yhteenveto</u>	39
6. <u>Suosituks</u>	41
<u>Lähteet</u>	48

SAATTEEKSI

Tämä tutkimus syventää ymmärrystä kotona lapsiaan hoitavien somaliäitien kiinnittymisestä Suomen työmarkkinoille. Suomalaisessa yhteiskunnassa äideiltä odotetaan verraten nopeaa siirtymää työelämään lapsen syntymän jälkeen. Samanaikaisesti äiteihin kohdistuu edelleen normatiivisia odotuksia siitä, että he kantavat päävastuun lapsen hoivasta ansiotyön ohella. Nämä odotukset koskevat myös somaliäitejä. Kuten tämä tutkimus osoittaa, heidän työmarkkinoille pääsyään vaikeuttavat tyypillisesti kuitenkin useat tekijät, kuten suuri lapsiluku ja somalikulttuurin erityisen suuret odotukset äidin hoivavastuusta. Ongelmia aiheuttaa monen kohdalla heikon suomen kielen taidon lisäksi työelämässä vaadittavan koulutuksen puute sekä ennakkoluulot ja rasismi sen eri muodoissa.

Koska somaliperheissä vastuuta lasten hoivasta kantavat lähes yksinomaan äidit, tämä tutkimus keskittyy äitien kokemuksiin.

Maahanmuuttajanaisten työllistymisestä ja siihen liittyvistä vaikeuksista käydään paljon julkista keskustelua. Tästä huolimatta heidän näkemyksensä omasta tilanteestaan eivät saa juurikaan näkyvyyttä. Työllisyystilastot eivät kerro kaikkea. Jotta työllistymistä voisi parantaa, on syytä kuunnella myös kohderyhmää. He tuntevat parhaiten oman tilanteensa ja siihen liittyvät vaikeudet ja mahdollisuudet työllistymisen suhteen. Tutkimustulostensa avulla tämä raportti tuottaa työllisyys- ja kotoutumispalveluissa työskenteleville ja niitä suunnitteleville asiantuntijoille suunnattuja suosituksia.

E2 Tutkimus kiittää Ami-säätiötä hankkeen toimeksiannosta ja erinomaisesta yhteistyöstä. Hankkeessa on kerätty ainutlaatuinen ja mittava laadullinen haastatteluaineisto. Hankkeen tutkijat kiittävät maisteriopiskelija, filosofian kandidaatti Amal Ismailia, joka on tehnyt somaliäitien haastattelut. Lisäksi kiitos kuuluu kaikille haastatelluille, jotka ovat jakaneet kokemuksiaan ja asiantuntemustaan tutkimuksen käyttöön.

Toivomme, että tutkimuksessa tuotettu tieto auttaa työllisyyskysymysten parissa toimivia viranomaisia ja päättäjiä heidän työssään. Tutkimuksen tarkoitus on auttaa kehittämään palveluita, jotka huomioivat lapsiaan kotona hoitavien maahanmuuttajanaisten tilanteen ja tarpeet mahdollisimman hyvin. Tutkimustulokset ovat sovellettavissa myös muiden vaikeasti työllistyvien maahanmuuttajanaisten palveluissa ja heitä koskevassa päätöksenteossa.

Helsingissä 4.2.2025

Hankkeen tutkijat Rolle Alho ja Eija Eronen

JOHDANTO

Maahanmuuttajien työllisyys on jatkuvasti pinnalla julkisessa keskustelussa ja politiikan agendalla. Tämä on ymmärrettävää, sillä työelämä tarjoaa maahanmuuttajille toimeentuloa ja toimii merkittävänä kotoutumisen väylänä. Työllisyys on luonnollisesti myös kansantaloudellinen kysymys. Maahanmuuttajat ovat jo pitkään olleet merkittävä osa useiden toimialojen henkilöstöä. Huolta on kuitenkin kannettu erityisesti maahanmuuttajanaisten työllisyysasteesta, joka on huomattavasti alhaisempi kuin väestöllä keskimäärin. Etenkin Suomeen muuttaneiden somalinaisten ja muiden pakolaistaustaisten ryhmien työllisyys on useasta syystä matalalla tasolla. Somaliväestön asemaa on esimerkiksi syrjinnän ja rasmin lisäksi hankaloittanut se, että ensimmäiset somalit saapuivat Suomeen pakolaisina 1990-luvun alun laman aikaan, jolloin työtä oli vähän tarjolla eivätkä kotoutumispalvelut olleet samalla tasolla kuin nykyään.

Somalitaustaiset naiset, joita tässä tutkimuksessa tarkastellaan, kohtaavat useita esteitä pyrkiessään työmarkkinoille. Heidän näkemyksensä on tärkeää huomioida silloin, kun julkisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa pohditaan keinoja työllisyysasteiden ylittämiseen. Tämä tutkimus pohjautuu 20 somaliäidin sekä kolmen kansalaisjärjestöissä toimivan somalitaustaisen työntekijän näkemyksiin ja kokemuksiin. Tutkimuksen haastattelut koskevat somalinaisten asemaa työmarkkinoilla ja työllisyyteen liittyvien palveluiden käyttäjinä.

Tutkimuksen tavoitteena on saavuttaa syvällistä ymmärrystä, joka auttaa kehittämään työllisyyteen liittyviä palveluita somaliäitien tarpeiden ja toiveiden perusteella. Palveluita kehittämällä voidaan auttaa äitejä osallistumaan työelämäänsä nykyistä tehokkaammin. Luonnollisesti heidän työllistymismahdollisuuksiinsa vaikuttavat palveluiden lisäksi lukuisat muut tekijät, kuten työnantajien tarpeet ja asenteet. Ne kuitenkin rajataan tutkimuksen ulkopuolelle, sillä sen pääpaino on äitien omilla kokemuksilla ja näkemyksillä. Raportti esittää haastatteluaineiston analyysiin ja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuvia tekijöitä, joihin olisi aiheellista kiinnittää huomiota työllis- ja kotoutumispalveluissa ja niitä suunniteltaessa. Suositukset antavat ohjenuoria lapsiaan kotona hoitavien somaliäitien työelämäosallisuuden parantamiseksi.

TERMINOLOGIASTA

Tämä tutkimus koskee Suomeen muuttaneita somaliäitejä sekä Suomessa syntyneitä äitejä, joiden vanhemmat ovat somaleita. Maahanmuuttoon ja etnisyyteen liittyvät termit ovat monitulkintaisia ja usein ongelmallisia, sillä ne lokeroivat maahan muuttaneen ulkomaalaisen (ja joskus myös heidän lapsensa) tavalla, joka ei aina vastaa asianomaisten käsitystä itsestään.

Etninen identiteetti on monisyisempi ilmiö kuin valtaväestön ja viranomaisien usein ulkoapäin luomat kategoriat. Esimerkiksi tätä tutkimusta varten haastattelut äidit olivat kaikki saaneet Suomen kansalaisuuden ja muutama heistä oli syntynytkin Suomessa. Tästä huolimatta kaikki haastatellut äidit identifioivat itsensä somaleiksi, mutta useat identifioivat tämän lisäksi itsensä myös suomalaisiksi. Kukaan ei kuitenkaan identifioinut itseään pelkästään suomalaiseksi. Suomalainen ja somalialainen identiteetti eivät ole toisiaan poissulkevia. Haastatteluissa jotkut – etenkin Suomessa syntyneet – haastateltavat kuvasivat, kuinka "suomalainen" ja "somalialainen" kulttuuri sekoittuvat heidän elämässään.

Identiteettien moniulotteisuudesta huolimatta tässä tutkimuksessa haastateltavista käytetään selkeyden vuoksi termiä "somalialainen". Silti somalialainen identiteetti ei välttämättä poissulje suomalaisiksi identifioitumista. Niin ikään selkeyden vuoksi Suomeen muuttaneista käytetään termiä "ensimmäisen sukupolven somalialainen", kun taas Suomessa syntyneitä kutsutaan "toisen sukupolven somaleiksi".

TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusta varten haastateltiin 20 Suomessa asuvaa somalitaustaista äitiä. Ensisijaisena aineistona ovat ensimmäisen sukupolven somaliäitien haastattelut (16 kpl). He ovat hoitaneet lapsiaan kotona verraten kauan, yleensä useita vuosia kutakin lasta kohden. Heidän lapsilukunsa vaihtelee 2:n ja 8:n välillä. Työelämässä haastatteluhetkellä oli 5 heistä. Täydentävänä aineistona ovat 4 toisen sukupolven somaliäidin haastattelut. He ovat hoitaneet lapsiaan kotona lyhyemmän aikaa kuin ensimmäisen sukupolven edustajat, keskimäärin noin 2,5 vuotta kutakin lasta kohden. Heidän perheensä ovat myös pienempiä (1–4 lasta).

Äitejä pyydettiin haastatteluissa kertomaan, keitä heidän perheeseensä kuuluu. Kymmenen heistä nimesi perheenjäsenikseen lasten lisäksi heidän isänsä. Kymmenen puolestaan kertoi, että perheeseen kuuluvat yksinomaan he itse ja lapset. Yksi liitti perheeseensä myös lasten isoäidin. Muutamalla heistä lapset olivat jo aikuisia.

Haastattelut on toteutettu kesä-joulukuussa 2024 pääkaupunkiseudulla, jossa asuu lähes 70 % Suomen somaleista (Tilastokeskus 2024). Haastatteluaineiston keruusta on vastannut somalitaustainen maisteriopiskelija, filosofian kandidaatti Amal Ismail. Hän on tavoittanut haastateltavia tutkimukseen omien verkostojensa ja maahanmuuttajajärjestöjen kautta. Haastattelupaikkoina olivat moskeija, kahvilat ja järjestöjen tilat. Haastateltavat saivat palkkioksi tutkimukseen osallistumisesta 30 euron arvoisen lahjakortin.

TUTKIMUSAINEISTO

Haastatteluiden kesto vaihteli vajaasta puolesta tunnista noin kahteen tuntiin. Haastatteluista 4 tehtiin suomen ja 15 somalin kielellä. Yhdessä käytettiin molempia kieliä rinnakkain. Ismail on kääntänyt somalinkieliset haastattelut ja litteroinut ne suomeksi. Litteroinnissa on avustanut maisteriopiskelija, farmasian kandidaatti Yusuf Ismail. Hankkeen tutkijat ovat koodanneet aineiston laadullisen tutkimuksen aineistokäsittelyohjelmaa (ATLAS.ti) hyödyntäen. Raportissa hyödynnetään sitaatteja haastatteluista. Sitaatteja on tiivistetty luettavuuden parantamiseksi. Niiden yhteyteen on merkitty haastateltavan tunnus ja maininta siitä, onko kyse ensimmäisen vai toisen sukupolven äidin haastattelusta.

Haastatteluiden sisältöä pohdittiin E2 Tutkimuksen järjestämässä työpajassa joulukuussa 2024. Siihen osallistui 7 kotoutumisen ja työllistymisen asiantuntijaa. Työpajan antia syvennettiin kahdessa asiantuntijahaastattelussa tammikuussa 2025. Haastateltavina oli 3 kansalaisjärjestöissä toimivaa somalitaustaista työntekijää. Työpajasta ja asiantuntija-haastatteluista kertynyttä aineistoa on hyödynnetty tutkimukseen perustuvien suositusten tekemisessä.

TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimus vastaa seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä kohderyhmään kuuluvat äidit ajattelevat Suomen työelämästä ja työmarkkinoista? Miten he näkevät oman ja kohderyhmänsä työmarkkinoille siirtymisen, siihen liittyvät motivaatiotekijät, toiveet ja odotukset?
2. Miten kohderyhmään kuuluvat näkevät varhaiskasvatuksen, päivähoidon ja kotihoidontuen merkityksen, miten he tuntevat päivähoidon eri muotoja ja mitä he ajattelevat kasvattamisesta kahden kulttuurin välimaastossa?
3. Miten kohderyhmään kuuluvat kuvaavat osallisuuttaan Suomessa, millaista osallisuutta he kaipaavat, ja kuinka kohderyhmän osallisuutta ja työmarkkinaosallistumista voidaan parantaa?
4. Millaisia kokemuksia kohderyhmällä on työllistymiseen liittyvistä palveluista ja miten palveluohjausta, palveluista viestintää ja kohderyhmien tavoitettavuutta voidaan parantaa?

I. Työmarkkinoille siirtyminen ja työelämä

Tämä luku vastaa seuraaviin kysymyksiin:

Mitä kohderyhmään kuuluvat äidit ajattelevat Suomen työelämästä ja työmarkkinoista?

Miten he näkevät oman ja kohderyhmänsä työmarkkinoille siirtymisen, siihen liittyvät motivaatiotekijät ja odotukset?

Tukiverkoston puute rajoittaa äitien mahdollisuuksia työllistyä

Ulkomaalaistaustaisten naisten työmarkkina-asema Suomessa on erityisen haavoittuva. Yksi heidän asemaansa vaikuttava seikka on sukupuolten välinen työnjako perheissä, vaikka hajontaa eri maahanmuuttajaryhmien välillä on paljon. (Joronen 2007, 287, 292.) Tiedetään, että äitien kiinnittyminen suomalaisille työmarkkinoille voi kestää hoivavastuiden vuoksi huomattavan kauan (OECD 2018, 164–169). Huomiota on herättänyt erityisesti Lähi-idästä ja Afrikasta tulleiden äitien vähäinen osallistuminen työmarkkinoille (Sutela 2016). Suomen somaleita koskevassa katsauksessaan Yusuf M. Mubarak kollegoineen (2015, 124–126) kuvailee, kuinka pitkäkestoinen kotiäitiys voi johtaa erittäin heikkoon asemaan työmarkkinoilla.

Somalikulttuurissa sukupuolten roolit, vastuut ja oikeudet ovat eriytyneet. Hieman yleistäen voi todeta, että naisille kuuluu kodin piiri ja miehille elannon hankkiminen. (Mubarak ym. 2015, 110.) Suomessa mahdollisuudet kaksijakoiselle työnjaolle ovat oleellisesti heikkomat kuin Somaliassa. Siellä naapuruston naiset, ystävät ja sukulaiset auttavat äitejä arjen hoivatyössä. Monissa perheissä on myös kotiapulaisia. Suomessa äidit ovat kuitenkin menettäneet vahvat tukiverkostonsa, jotka vielä kotimaassa olivat heidän apunaan. (Tiilikainen 2007, 270–271.)

Tukiverkoston puute kuormittaa erityisesti yksinhuoltajia ja äitejä, joiden puoliset eivät syystä tai toisesta osallistu lasten hoivaan ja perhearjen rutiineihin. Monilapsisissa perheissä äidin kuormitus kasvaa helposti kohtuuttomaksi. Kun aika ja voimavarat kuluvat useiden vuosien tai vuosikymmenten ajan lasten hoivaamiseen, mahdollisuudet kodin ulkopuoliseen työhön jäävät vähäisiksi.

Minulle sanotaan: ”Miksi et hanki lisää lapsia kun vielä voit”, ja sydämeni särkyy aina. Emme ole maailmassa vain synnyttämistä ja lapsia varten. Elämä ei mene niin. Synnytin kuopukseni 37-vuotiaana ja se oli tosi traumaattinen kokemus. Kärsin niin pahasti. Unelmani olikin, etten hanki enempää lapsia täytettyäni 40. Naapurini kuitenkin välillä sanovat: “Miksi et vielä kerran tule raskaaksi? Nyt on viimeiset vuodet käsillä, kun voit hankkia lapsen”. Mutta en ole mikään vauvantekokone. Tuntuu, että olen sisältä väsynyt. Minulla ei ole yhtään tukiverkostoja, en jaksa enempää. Tuntuu, että minulle riittää kuusi lasta. (H10, 1. sukupolvi)

Äitiys antaa vaihtoehdon työelämälle

Somaliassa naisten työnä on perinteisesti pidetty palkatonta kotityötä eli siivoamista, ruuanlaittoa ja lapsista huolehtimisesta (Tiilikainen 2003). Monien haastateltujen äitien elämässä tämä perinne on jatkunut Suomeen muuton jälkeen. Usein he mieltävät itsensä kotiäideiksi silloinkin, kun kaikki lapset ovat jo koulussa tai päivähoidossa. Suurissa perheissä kotityö on loputonta: päivät kuluvat pyykinpesun, ruokahuollon ja lasten asioiden parissa. Äitiys on läsnä kaikilla elämän osa-alueilla, ja siihen kuuluvat vaatimukset menevät omien tarpeiden edelle.

Ei ole mitään vapaa-aikaa. Ei ole mitään harrastuksia. Yritän suunnitella arkeamme, jotenkin. Minulla ei ole tytärtä, kaikki lapseni ovat poikia, joten pelaamme paljon jalkapalloa yhdessä. Kesäisin vien heidät uimaan...sellaista elämä on nykyään. (H4, I. sukupolvi)

Siinä missä hoivavastuut ovat vieneet suuren osan äitien ajasta, heidän kosketuspintansa työelämään on jäänyt varsin ohueksi. Monia heistä yhdistää opintojen keskeyttäminen raskauden vuoksi. Lähes kaikki äidit ovat ennen raskaaksi tulemista suorittaneet Suomessa ainakin jonkin verran kieli- tai peruskoulu-opintoja, sen sijaan ammattiin on ehtinyt valmistua vain harva. Kolme äideistä kertoo jättäneensä opinnot kesken joko syrjinnän vuoksi tai siksi, että oppilaitoksen tilat eivät sopineet raskaana olevalle (esim. hissittömyys).

Lyhytkestoisiksikin jääneillä opinnoilla on kuitenkin ollut äideille suuri merkitys. He muistelevat, että parhaimmillaan ne ovat auttaneet heitä luomaan ystävyysuhteita ja toimimaan itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Yksittäiset opettajat, harjoittelu- paikkojen työyhteisöt ja muut opiskelijat ovat jääneet monelle mieleen. Myönteiset kokemukset ovat voimaannuttaneet äitejä, mutta myös lannistavien kokemusten merkitys on ollut suuri.

Olin uusi Suomessa ja suomalaiset eivät olleet hirveän vieraanvaraisia. Voit kuvitella, miten vaikeaa on asua täysin vieraassa maassa, johon sinua ei edes haluttu. Opiskelu tuntui viimeiseltä asialta, mistä piti välittää. En pystynyt opiskelemaan, koska tuntui, että jotain puuttui elämästä. Aloin pohtimaan, mitä muuta voisin tehdä. Siksi päädyin lopulta menemään naimisiin ja hankkimaan lapsia. (H5, I. sukupolvi)

Kun tulevaisuus työmarkkinoilla tuntuu näköalattomalta, äitiyden rooli elämässä korostuu (Sutela 2013, 161-162). Lisäksi somalikulttuurissa äitiys ja suuret perheet ovat arvostettuja (Mubarak ym. 2015, 148). Kulttuurisen ihanteen täyttäminen voi olla tärkeä identiteetin lähde varsinkin silloin, kun sille ei ole paljoakaan vaihtoehtoja. Joskus heikko työmarkkina-asema ja vähäinen koulutus tekevät äitiydestä erityisen merkityksellisen elämänalueen (Berg 2008, 163).

Äidit ennakoivat vaikeuksia työelämätoiveidensa toteutumisessa

Työelämä kuuluu ensimmäisen sukupolven äitien mielestä aikaan, jolloin heidän lapsensa ovat jo varttuneet. Joskus heidän työhön liittyvät toiveensa ovat vielä hyvin hahmottomia. Toisinaan äidit ovat kuitenkin pohtineet niitä tarkastikin. Tällöin ne tulevat usein lähelle hoiva- ja kasvatustyötä, jota he ovat vuosien tai vuosikymmenten ajan tehneet kotiäiteinä. Toiveiden mukainen työ olisi sellaista, jossa voi olla lapsille tai perheille avuksi.

Minua on autettu paljon, oli se sitten päiväkotitasolla tai terveydenhuollon tasolla. Joku on laittanut oman lapsensa hoitoon aamulla ja tullut töihin hoitamaan ja kasvattamaan minun lastani. Joten kun lapseni kasvavat, haluan laittaa hyvän kiertämään ja auttaa omalta osaltani muita. Jos en löydä töitä, haluaisin auttaa vapaaehtoisesti äitejä, jotka ovat avun tarpeessa. (H1, 1. sukupolvi)

Äideillä on halua ja tahtoa päästä työelämään sitten, kun hoivavastuut antavat myöten. He kuitenkin ennakoivat, että heidän työelämätoiveidensa tiellä on paljon esteitä. He pohtivat, että jo työelämään hakeutumisen mahdollittaminen lapsiperheiden arkeen tulee olemaan kuormittavaa. Kyse ei ole pelkästään rekrytointiprosesseista vaan myös kieli- ja ammattiopinnoista. Pahimmillaan suomen kielen taito on kotiäitien aikana rapistunut ja mahdolliset jo aloitetut opinnot unohtuneet.

Äidit suhtautuvat varauksellisesti myös omaan asemaansa rekrytointitilanteissa. He arvioivat, että hoivavastuut ja erityisesti suurperheen äitiys heikentävät sitä. Lisäksi moni heistä pohtii työelämän kielteisiä asenteita maahan muuttaneita kohtaan. Tiedetäänkin, että suomalaisilla työmarkkinoilla esiintyy huomattavasti rekrytointisyryntää (Alho 2021; Alho 2020). Se kohdistuu erityisesti työnhakijoihin, joiden nimi viittaa muuhun kuin länsimaiseen taustaan (Ahmad 2019).

Me somalit emme pääse edes haastatteluun. Pari tuttavaani tekee jatkuvasti hakemuksia, mutta ei saa edes yhtä haastattelupyyntöä. En tiedä, mikä on. Onko työpaikoista pulaa? En tiedä. (H17, 1. sukupolvi)

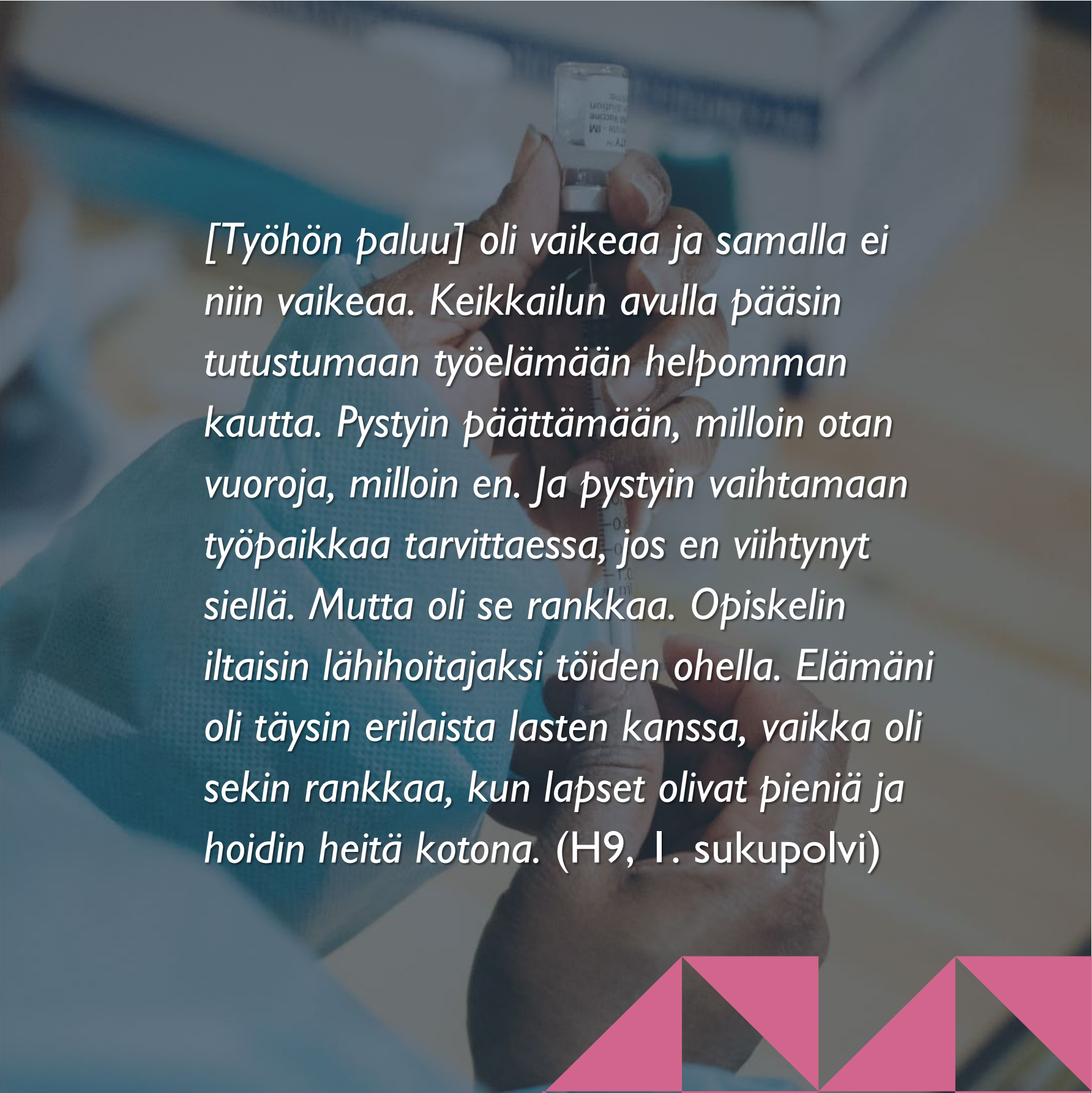
Maahanmuuttajataustaisille naisille tarjolla olevia töitä on usein vaikeaa sovittaa yhteen hoivavastuiden kanssa. Epäsäännölliset työajat ja vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa niihin vaikeuttavat äitien työelämäosallistumista. Työhön liikkuminen voi olla hankalaa etenkin vuorotyön ja epäsäännöllisen osa-aikatyön takia.

Suuntana hoiva-ala

Kaikki jo työelämään siirtyneet äidit tekivät haastatteluhetkellä hoivatyötä päiväkodeissa tai ikääntyneiden kotihoidossa. Hoiva-alan pitkään jatkuneesta osaajapulasta huolimatta heidän polkunsa työelämään ovat olleet mutkikkaita. Vuosia tai vuosikymmeniä kestäneen kotiäitiyden jälkeen heidän lähtökohtansa työnhakuun ovat olleet heikot: ammatillista koulutusta tai työkokemusta ei juurikaan ole.

Äidit ovat ensin hakeutuneet suomen kielen kurssille tai ammatillisiin opintoihin. Siirtymä opintoihin on ollut sujuvampi, mikäli he ovat harjoitelleet suomen kieltä lasten kotihoidon lomassa. Muutoin tarve kielen opiskeluun on kasvattanut äitien työtaakkaa huomattavasti.

Keikkatyöt ja opintoihin kuuluvat työharjoittelut ovat olleet haastatelluille äideille tyypillinen tapa hakeutua työelämään. Niitä tekemällä he ovat onnistuneet luomaan suhteita, jotka ovat tarpeen työpaikan saamiseksi. Erityisesti henkilöstöpalveluyhtiö Seure ja sen kautta tehdyt sijaisuudet ovat olleet monelle tärkeitä. Yksittäisistä työkeikoista ja harjoittelujaksoista on seurannut eri pituisia määräaikaista työsuhteita.

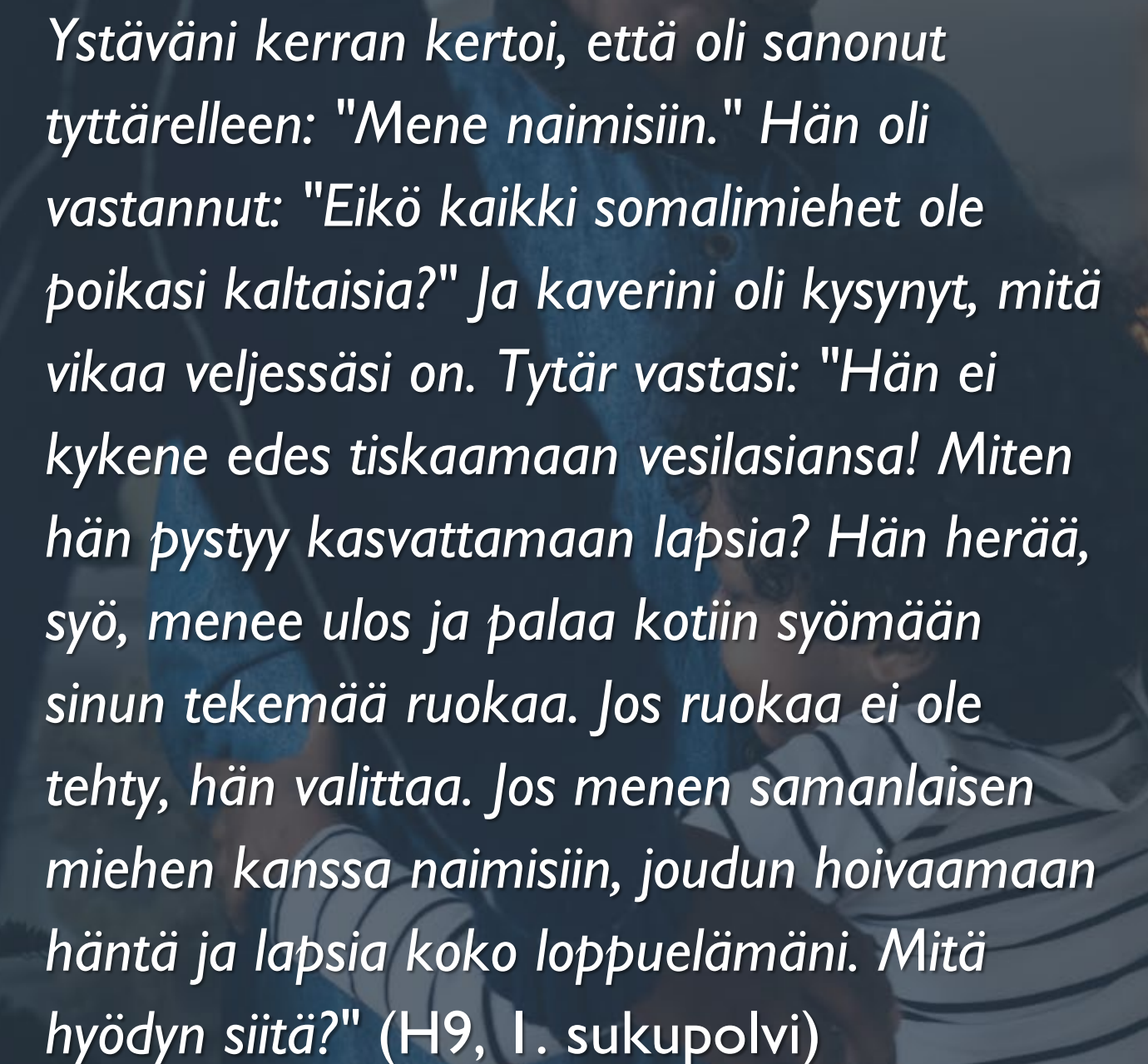

[Työhön paluu] oli vaikeaa ja samalla ei niin vaikeaa. Keikkailun avulla pääsin tutustumaan työelämään helpomman kautta. Pystyin päättämään, milloin otan vuoroja, milloin en. Ja pystyin vaihtamaan työpaikkaa tarvittaessa, jos en viihtynyt siellä. Mutta oli se rankkaa. Opiskelin iltaisin lähihoitajaksi töiden ohella. Elämäni oli täysin erilaista lasten kanssa, vaikka oli sekin rankkaa, kun lapset olivat pieniä ja hoidin heitä kotona. (H9, 1. sukupolvi)

Naisen rooli muuttuu, mutta vastuu ikääntyneiden hoivasta lisääntyy

Toisen sukupolven äidit ymmärtävät sukupuolten välisen työnjaon toisin kuin ensimmäisen sukupolven edustajat. He odottavat lastensa isiltä osallistumista kotityöhön ja panostavat omaan työmarkkina-asemaansa. Tässä mielessä heidän arvoissaan näkyy enemmän suomalaisiin normeihin kuuluvia elementtejä kuin ensimmäisen sukupolven somaleilla. Toisen sukupolven edustajilla on myös paremmat mahdollisuudet työmarkkinoilla toimimiseen kuin ensimmäisen sukupolven äideillä. He ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa ja ovat pidemmälle koulututtuneita. He ovat myös kerryttäneet enemmän työkokemusta, puhuvat suomea äidinkielen tasoisesti ja heillä on enemmän kosketuspintaa suomalaiseen yhteiskuntaan.

On kuitenkin luultavaa, että tulevaisuudessa somalitaustaisen väestön ikääntyminen ainakin jossain määrin vaikeuttaa toisen sukupolven työelämäosallistumista. Somalikulttuurissa lähtökohtana on, että aikuiset lapset ottavat vastuun omista vanhemmistaan sitten, kun nämä tarvitsevat vanhuuden vuoksi apua (Mubarak ym. 2015, 147–161). Haastatteluiden perusteella myös toisen sukupolven äidit jakavat tämän kulttuurisen normin. He ovat sitoutuneita huolehtimaan omista vanhemmistaan ja kritisoiivat ikääntyneiden kohtelua Suomessa. Siksi voidaan olettaa, että täällä syntyneen somaliväestön hoivavelvoitteet lisääntyvät jatkossa.

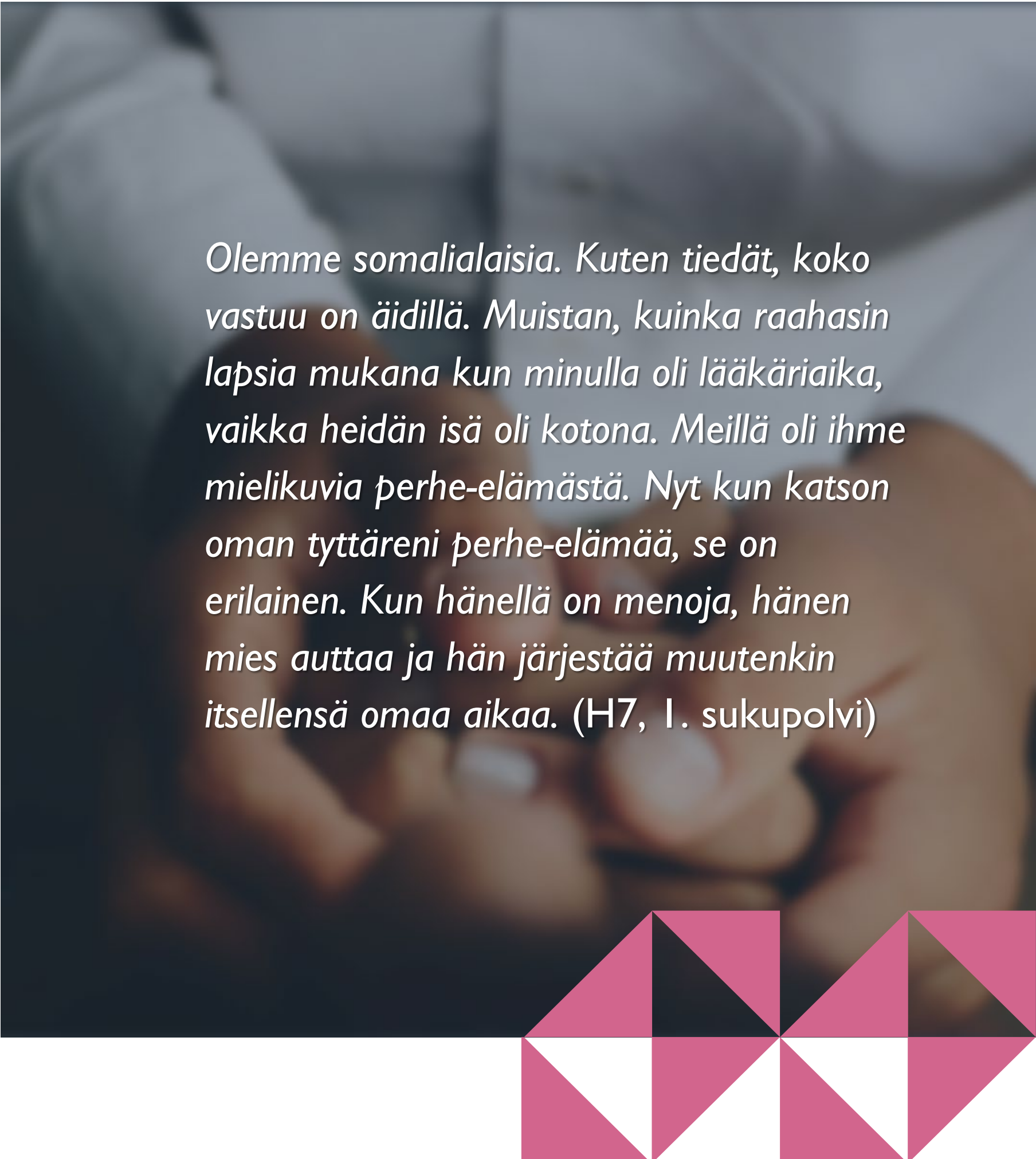

Ystäväni kerran kertoi, että oli sanonut tyttärelleen: "Mene naimisiin." Hän oli vastannut: "Eikö kaikki somalimiehet ole poikasi kaltaisia?" Ja kaverini oli kysynyt, mitä vikaa veljessäsi on. Tytär vastasi: "Hän ei kykene edes tiskaamaan vesilasiansa! Miten hän pystyy kasvattamaan lapsia? Hän herää, syö, menee ulos ja palaa kotiin syömään sinun tekemää ruokaa. Jos ruokaa ei ole tehty, hän valittaa. Jos menen samanlaisen miehen kanssa naimisiin, joudun hoivaamaan häntä ja lapsia koko loppuelämäni. Mitä hyödyn siitä?" (H9, I. sukupolvi)

Muuttuva isyys?

Haastatteluiden perusteella suomalaiseen kulttuuriin kuuluvat arvot ja normit ovat alkaneet näkyä toisen sukupolven perhearjessa. Suomessa jaetun vanhemmuuden ideologialla on ollut vahva jalansija jo useiden vuosikymmenten ajan. Sen mukaan isien tulisi osallistua lasten hoivaan äitien rinnalla. (Perälä-Littunen 2007.) Suomalaisperheissä isyys on myös käytännössä muuttunut osallistuvammaksi (Eerola 2015). Silti äitiyteen liittyy edelleen kokemuksia yksin jäämisestä ja kohtuuttomasta työtaakasta – myös muissa kuin yksinhuoltajaperheissä (Eronen 2025).

Toisen sukupolven somaliäitien haastatteluista on nähtävissä, että jaettu vanhemmuus on ainakin jossain määrin tullut osaksi heidän perhe-elämäänsä. Heidän kuvauksensa hoivavastuun jakamisesta piirtävät tasavertaisempaa kuvaa lapsiperheen arjesta kuin ensimmäisen sukupolven edustajien. Muutama ensimmäisen sukupolven äiti puolestaan kertoo omien lastensa perhearjesta ja kuvaa sitä tasavertaisemmaksi kuin omaansa. Toisen sukupolven äitien haastatteluiden lukumäärä (4 kpl) on kuitenkin vähäinen. Siksi tämä tutkimus antaa ainoastaan viitteitä siitä, että hoivavastuun jako on muuttunut tasavertaisemmaksi sukupolvien saatossa.

Olemme somalialaisia. Kuten tiedät, koko vastuu on äidillä. Muistan, kuinka raahasin lapsia mukana kun minulla oli lääkäriaika, vaikka heidän isä oli kotona. Meillä oli ihme mielikuvia perhe-elämästä. Nyt kun katson oman tyttäreni perhe-elämää, se on erilainen. Kun hänellä on menoja, hänen mies auttaa ja hän järjestää muutenkin itsellensä omaa aikaa. (H7, I. sukupolvi)

Luvun I tiivistelmä

- Tukiverkoston puute ja sukupuolittunut työnjako perheissä rajoittaa somalitaustaisten äitien työmarkkinaosallistumista ja lisää heidän kuormitustaan erityisesti, jos lapsia on useita.
- Haastateltavien identiteetti kotiaitinä on usein säilynyt vahvana silloinkin, kun kaikki lapset ovat jo koulussa tai päiväkodissa.
- Äidit ennakoivat, että heidän työelämätoiveidensa tiellä on paljon esteitä. He arvioivat, että hoivavastuut ja työelämän kielteiset asenteet somaliväestöä kohtaan heikentävät heidän asemaansa rekrytointitilanteissa.
- Kaikki jo työelämään siirtyneet äidit työskentelevät ikääntyneiden kotihoidossa tai päiväkodeissa. Hoitoalan pitkään jatkuneesta osaajapulasta huolimatta heidän polkunsu työelämään ovat olleet mutkikkaita.
- Toisen sukupolven äideillä on vahvempi työmarkkina-asema kuin ensimmäisen sukupolven edustajilla. On kuitenkin luultavaa, että tulevaisuudessa somaliväestön ikääntymisen aiheuttamat hoivavastuut rajoittavat heidän työmarkkinaosallistumistaan.

2. Lasten kotihoito ja varhaiskasvatus

Luku vastaa seuraaviin kysymyksiin:

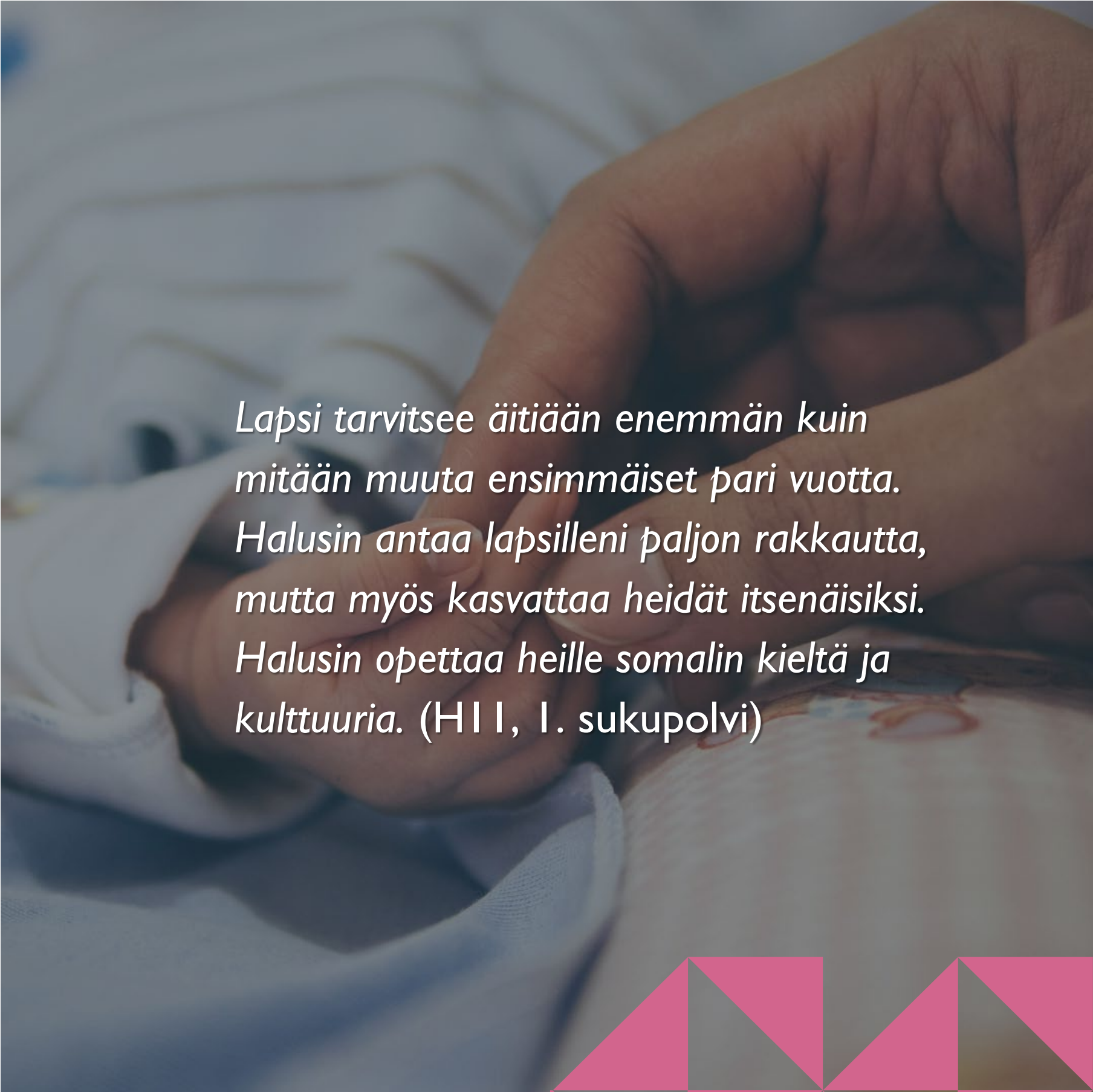
Miten kohderyhmään kuuluvat näkevät varhaiskasvatuksen, päivähoidon ja kotihoidontuen merkityksen?

Miten he tuntevat päivähoidon eri muotoja ja mitä he ajattelevat kasvattamisesta kahden kulttuurin välimaastossa?

Lasten kotihoidon tuki mahdollistaa omien ihanteiden mukaisen äitiyden

Suomessa lasta voi vanhempainrahakauden jälkeen hoitaa kotona kotihoidon tuen turvin. Sitä maksetaan kotiin jäävälle vanhemmalle siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 3 vuotta. (L 20.12.1996/1128.) Kotihoidon tuki on ollut kiistelty etuus sen käyttöönotosta lähtien. Siitä on puhuttu “naisansana”, joka vangitsee naiset pitkäksi aikaa työmarkkinoiden ulkopuolelle. (Hiilamo & Kangas 2009; Rantalaiho 2012.) Maahanmuuttajanaisten työllisyyden kannalta kotihoidon tukea on pidetty ongelmallisena (Kurronen 2021). Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (2018) arvioi, että se heikentää heidän työmarkkinaosallistumistaan ja kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Maahanmuuttajaperheet käyttävät kotihoidon tukea useammin ja pidempään kuin kantaväestö (Tervola 2015). Haastateltujen äitien kokemukset auttavat ymmärtämään, miksi näin on. Kotihoidon tuki mahdollistaa intensiivisen läsnäolon lapselle tämän ensimmäisten elinvuosien ajan. Kotona äiti voi pitää lapsen jatkuvasti lähellä ja päättää, miten tätä kasvatetaan. Tämä mahdollistaa äidinkielen, somalikulttuurin ja islaminuskon opetuksen. Varsinkin ensimmäisen sukupolven äidit mieltävät sen ensisijaisesti omaksi tehtäväkseen, joka kuuluu tiiviisti kotihoidon aikaan.

Lapsi tarvitsee äitiään enemmän kuin mitään muuta ensimmäiset pari vuotta. Halusin antaa lapsilleni paljon rakkautta, mutta myös kasvattaa heidät itsenäisiksi. Halusin opettaa heille somalin kieltä ja kulttuuria. (H11, I. sukupolvi)

Pitkän kotihoidon ihanne murroksessa

Varsinkin ensimmäisen sukupolven somalit arvostavat kotiäitiyttä paljon (Mubarak ym. 2015, 243). Haastatteluaineistosta voi tunnistaa ajatusmallin, jonka mukaan pienen lapsen kotihoito on tärkeämpää kuin äidin muut elämänalueet, kuten työ tai opinnot. Tämän ajatusmallin mukaan lapsi tarvitsee äidin läheisyyttä pitkään ja välttämättä. On äidin velvollisuus vastata tähän tarpeeseen.

Pelkkä kotona olo lapsen kanssa ei myöskään riitä. Äidit painottavat omaa rooliaan lapsen edun mukaisen kotihoidon takaajina. Hyvään kotiäitiyteen kuuluvat heidän mukaansa aktiivisuus ja lapseen panostaminen. Äidin tulee olla "lapsen ensimmäinen opettaja" (H1, 1. sukupolvi) ja varmistaa, että tämä omaksuu kotona kyllin vahvat tiedot ja taidot. Kotiäitiys edellyttää jatkuvaa omien tarpeiden sivuuttamista, ja siihen voi liittyä syväkin uupumusta (Eronen 2020a). Lapsen kotihoito edellyttää ympärivuorokautista valmiudessa oloa varsinkin silloin, kun tällä on esimerkiksi pitkäaikaissairaudesta johtuvia erityistarpeita.

Lapsen hoitoa koskevat arvot ja normit eivät kuitenkaan ole muuttumattomia. Sukupolvien välillä on eroa erityisesti siinä, millaisen painoarvon äidin omat tarpeet saavat. Toisen sukupolven äidit korostavat niitä enemmän kuin ensimmäisen sukupolven edustajat. Toisen sukupolven edustajille suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä on myös tutumpi, minkä takia kynnys laittaa lapsi päiväkotiin on matalampi kuin heidän vanhemmillaan. He perustelevat kodin ulkopuolisen hoidon aloittamista myös omilla töillään ja opinnoillaan, mutta myös sillä, että kotihoito on heille itselleen raskasta. Monivuotinen kotihoito ei ole ainoa oikea ratkaisu, vaan joskus sen kesto voi jäädä yhteen vuoteen.

Vaikka pitkän kotihoidon ihanteessa voi tunnistaa rakoilua, sen asema näyttää edelleen vahvalta. Myös toisen sukupolven äidit kuvailevat usean vuoden kotihoitoa parhaana mahdollisena ratkaisuna. Toisinaan kuilu oman elämäntilanteen ja ihanteen välillä kasvaa kuitenkin liian suureksi. Tällöin pitkän kotihoidon ihanne kirvoittaa turhautumisen ja riittämättömyyden tunteita.

Ihan kun sä voitat jonkinlaisen palkinnon, kun sä oot pitkään [kotona]. Ehkä nuoremmilla se on myöskin egokysymys, kuka on pisimpään lapsen kanssa. Ei sillä ole mitään väliä, jonkun elämäntilanne sallii ja toisen ei. Ei se ole mikään kilpailu! (H14, 2. sukupolvi)

Päiväkotiin lähtö: kuin antaisit sydämesi jonkun käteen

Lapsi on vanhempainrahakauden jälkeen oikeutettu varhaiskasvatukseen. Sen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. (L 13.7.2018/540.) Huomionarvoista on, että äidit eivät haastatteluissa puhuneet muista varhaiskasvatuksen muodoista kuin päiväkotitoiminnasta. Tässä tutkimuksessa kuvatut kokemukset koskevat siis päiväkoteja, eivät perhepäivähoitoa tai avointa varhaiskasvatusta.

Pohdittuaan sopivaa ikää viedä lapsi päiväkotiin monet äideistä päätyvät aikaisintaan lapsen kolmanteen ikävuoteen. Joskus he määrittelevät kolmannen ikävuoden rajaksi, jonka jälkeen suomen kielen opiskelu on mielekästä aloittaa. Taustalla on ajatus siitä, että lapsen äidinkielen taidon on oltava kyllin vahva ennen kuin tämä voi opetella sen rinnalla toista kieltä. Äidinkielen taidolla on kuitenkin merkitystä myös toisesta syystä. Äideillä on tarve kuulla lapselta itseltään, mitä hoitopäivän aikana on tapahtunut. Huoli lapsesta voi olla suuri ja kasvaa kohtuuttomaksi ilman mahdollisuutta keskustella tämän kanssa päivän tapahtumista. Joskus vastuuta lapsesta on vaikeaa jakaa edes hetkeksi, vaikka sen kantaminen olisi kuormittanut äitiä jo pitkään (Eronen 2020a).

Kun viet lapsesi kahdeksaksi tunniksi hoitoon, se tuntuu samalta kuin annat sydämesi jonkun ihmisen käteen. Sanot: "Pidä huolta siitä, palaan iltapäivällä hakemaan sen". (H5, I. sukupolvi)

Tieto varhaiskasvatuksesta lievittää äitien huolta

Ensimmäisen sukupolven äidit kantavat huolta siitä, kuinka heidän lastensa kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioiduksi päiväkodissa. Heillä on suuri tarve siirtää omaa kulttuuriaan ja uskontoaan sukupolvelta toiselle. Tämän tarpeen voimakkuudesta kertoo se, kuinka raskaalta lapsen ”suomalaistuminen” voi äidistä tuntua.

Koen, että lapseni ovat enemmän suomalaisia kuin somalialaisia. He näyttävät ulkoisesti somaleilta, mutta ovat sisältä suomalaisia. Se sattuu. Olen nähnyt hirveästi vaivaa heidän identiteettinsä eteen ja yritän aina selittää heidän juuristaan, mutta se ei tunnu tepsivän. (H10, I. sukupolvi)

Kun huomioidaan äitien tarve lasten kulttuuriseen ja uskonnolliseen kasvatukseen, on ymmärrettävää, että he eivät suhtaudu varhaiskasvatukseen varauksetta. Osa heistä on kokenut päiväkodissa kulttuurieroihin liittyviä konflikteja ja suoranaista rasismia. Nämä kokemukset ovat omiaan lisäämään päiväkotitoimintaan liittyviä ennakkoluuloja. Toisaalta kyse ei ole yksinomaan äitien kulttuurisesta ja etnisestä taustasta: myös varhaiskasvatuksen työvoimapula ja siihen liittyvät ongelmat herättävät heissä huolta.

Äitien huolia ovat kuitenkin lievittäneet myönteiset kokemukset päiväkotitoiminnasta ja ajan myötä karttuva tietämys sen periaatteista. He kuvailevat, kuinka kielimuuri on hidastanut tiedon saantia, mutta toisten ihmisten tuki on auttanut sen ylittämässä. Äideille on ollut avuksi, jos päiväkodin työntekijät ovat kertoneet heille kärsivällisesti varhaiskasvatuksen toimintaperiaatteista.

Pakko sanoa, että minulla oli alun perin väriä käsityksiä päiväkodista. Luulin, että lapseni kanssa käydään pitkiä keskusteluja kotioloista ja muita kauhukuvia. Mutta kun lapseni aloittivat hoidon huomasin, että kauhukuvat olivat täysin turhia. Jos minulla heräsi kysymyksiä hoidon suhteen, pystyin sopimaan keskusteluajan hoitajien kanssa, jossa oli myös tulkki läsnä. (H8, I. sukupolvi)

Huomionarvoista on, että vain yksi äiti mainitsi saaneensa päiväkotitoimintaa koskevaa tietoa vanhempainilloista. Hänkään ei käynyt niissä itse, vaan osallistujana oli suomen kieltä osaava puoliso, joka välitti saamansa tiedon hänelle. Äiti harmitteli haastattelussa sitä, että ulkomaalaistaustaiset perheet eivät juurikaan osallistu vanhempainiltoihin, vaikka ne ovat tärkeä tiedon lähde.

Varhaiskasvatuksesta on hyötyä äidille ja lapselle

Vaikka varhaiskasvatus herättää äideissä huolta ja ennakkoluuloja, siinä on heidän mielestään paljon hyvää. Päiväkodissa lapsi oppii asioita, joita äiti ei pysty opettamaan kotona. Näin on erityisesti suomen kielen ja kulttuurin osalta. He luottavat siihen, että lapsi oppii niitä päiväkodissa.

Äidit pohtivat haastatteluissa varhaiskasvatuksen hyötyjä myös lapsen tulevalle koulunkäynnille. Heidän mukaansa päiväkodissa vietetty aika tekee koulun aloituksen helpommaksi. Sekä ensimmäisen että toisen sukupolven äidit arvioivat, että kynnys siihen nousisi korkeaksi, jos lapsi olisi ollut yksinomaan kotihoidossa. Se madaltuu, kun tämä on jo tottunut viettämään aikaa kodin ulkopuolella muiden lasten kanssa.

Vie aikaa, että lapsi tottuu päiväkotimaailmaan, ja sen jälkeen alkaa koulu. Voi olla, että on tosi vaikeaa mennä sinne. Se ei ymmärrä siitä mitään, ei tajua mitään, eikä sosiaaliset suhteet kehity niin paljon, jos on vaan kotona. (H16, 2. sukupolvi)

Varhaiskasvatus ei ole hyödyksi ainoastaan lapsille vaan myös äideille itselleen. Usein he hyödyntävät lapsen päiväkotiajan pikemminkin perheen rutiineista huolehtimiseen kuin ansiotyöhön tai opintoihin. Suurissa perheissä arjen sujuvuus edellyttää sitä, että äidit saavat aikaa kotiaskareille ja mahdollisten pienempien lasten hoidolle. Päiväkodin antama mahdollisuus työhön tai opiskeluun alkaa kuitenkin tuntua merkitykselliseltä silloin, kun siirtymä työelämään on ajankohtaista. Joskus sen lykkääminen voi jopa kaduttaa myöhemmin.

Aloitin kaikille päiväkodin 3 vuoden iässä. Tyhmyys sai minut aloittamaan noin myöhään lapsille päiväkodin. Joskus mietin, jos olisin laittanut lapset aikaisemmin hoitoon, olisin voinut tehdä jotain. Olen ollut niin monta vuotta kotona. (H10, 1. sukupolvi)

Äitien kokemukset varhaiskasvatuksesta ja sen hyödyistä leviävät usein nopeasti somalien verkostoissa. Siten ne heijastuvat laajemminkin päiväkoteja koskeviin mielikuviin. Toisaalta näin on myös syrjintään ja rasismiin liittyvien kokemusten osalta.

Luvun 2 tiivistelmä

- Kotihoidon tuki antaa äideille mahdollisuuden hoivata ja kasvattaa lapsia omien ihanteidensa mukaisesti. Monelle on tärkeää opettaa lapselle islaminuskoa, äidinkieltä ja somalikulttuuria tämän ensimmäisten elinvuosien ajan.
- Äidit pitävät pienen lapsen kotihoitoa tärkeämpänä kuin muita elämän osa-alueita, kuten töitä tai opintoja. On kuitenkin huomattava, että toisen sukupolven äidit suhtautuvat kotihoitoon joustavammin kuin ensimmäisen sukupolven edustajat.
- Usein äidit pitävät lapsen riittävää äidinkielen taitoa edellytyksenä kodin ulkopuolisen varhaiskasvatuksen aloittamiselle. Moni arvioi, että lapsi on sopivan ikäinen päiväkotiin aikaisintaan 3-vuotiaana.
- Äidit ovat huolissaan siitä, kuinka lapsen kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioiduksi päiväkodissa. Heidän huoltaan kuitenkin lievittävät myönteiset kokemukset päiväkotitoiminnasta ja ajan myötä karttuva tietämys sen periaatteista.
- Vaikka varhaiskasvatus herättää äideissä huolta ja ennakkoluuloja, he tunnistavat sen hyvät puolet. Äidit arvioivat, että siitä on hyötyä sekä lapsille että heille itselleen.

3. Osallisuus Suomessa

Tämä luku vastaa seuraaviin kysymyksiin:

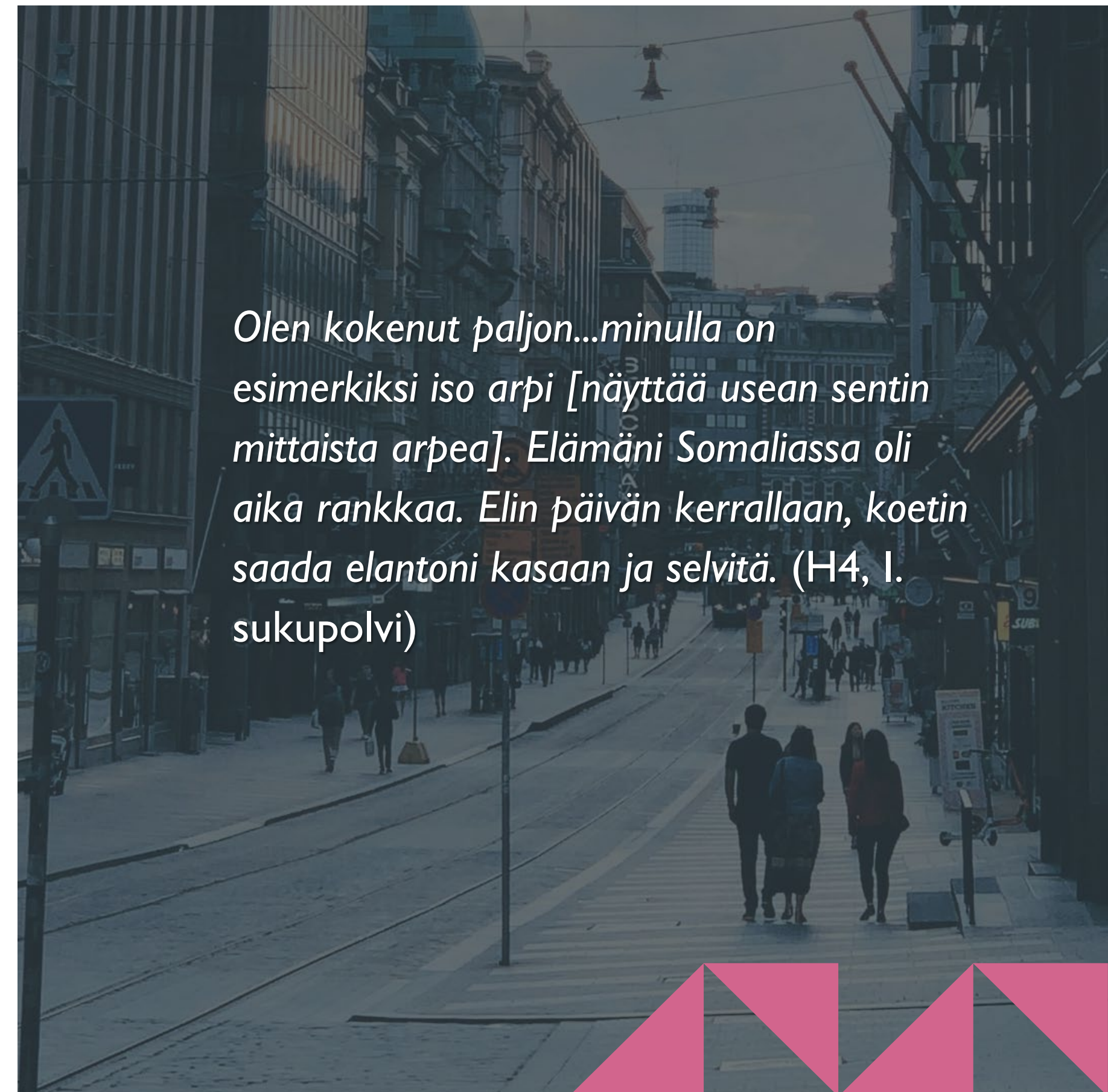
Miten kohderyhmään kuuluvat kuvaavat osallisuuttaan Suomessa?

Millaista osallisuutta he kaipaavat, ja kuinka kohderyhmän osallisuutta ja työmarkkinaosallistumista voidaan parantaa?

Rasismi heikentää osallisuutta

Tässä tutkimuksessa osallisuus ymmärretään kuulumisena kokonaisuuteen, jossa pystyy liittymään hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Se näyttäytyy ensinnäkin päätösvaltana omassa elämässä ja ennakoitavana, ymmärrettävänä ja hallittavana toimintaympäristönä. Osallisuudesta on kyse myös silloin, kun ihminen pystyy vaikuttamaan esimerkiksi ryhmissä, asuinympäristössä, palvelujärjestelmässä tai laajemmin yhteiskunnassa. (Isola ym. 2017.)

Maahanmuuttajien osallisuus on useilla mittareilla tarkasteltuna heikompaa kuin kantaväestöllä. Tämä kertoo osaltaan Suomeen asettumiseen ja kotoutumiseen liittyvistä pulmista. (Ramadan 2022.) Haastatteluaineiston perusteella useita äitejä on vaivannut tunne siitä, että he eivät kuulu Suomeen. He kertovat syrjinnästä ja rasismista, joita afrikkalaistaustaiset kokevat ihonvärinsä takia usein (FRA 2023, 27–29). Ne vahvistavat aiempia väkivaltakokemuksia, joita sisällissotaa paenneilla äideillä mahdollisesti on. Seurauksena voi olla uudelleen traumatisoiminen ja sen aiheuttamat vaikeudet suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymisessä (Tiilikainen 2003, 70–71).

Somali-identiteetti on säilynyt vahvana

Suomessa moni asia on toisin kuin Somaliassa, jossa äitien elämään ovat kuuluneet yhteisöllisyys ja keskinäinen auttaminen. Somaliassa vaikeudet on ollut tapana jakaa, mutta täällä "elämä pakottaa itsenäiseksi" (H4, I. sukupolvi). Joistakin äideistä suomalaisten yksilökeskeisyys tuntuu itsekkyydeltä, jota on vaikeaa hyväksyä ja ymmärtää. Samaan aikaan he ovat kuitenkin hiljalleen omaksuneet joitakin suomalaisen kulttuuriin liittyviä piirteitä. Moni korostaa erityisesti sääntöjen noudattamisen ja yksityisyyden vaalimisen merkitystä.

Vaikka äidit ovat ottaneet vaikutteita Suomen kulttuurista, he painottavat kansallista identiteettiään somaleina. Myös Mubarak (2015, 13) kollegoineen on havainnut, että somali-identiteetti säilyy vahvana vuosikymmentenkin mittaisen Suomessa asumisen jälkeen. Toisinaan äitien koti-ikävä Somaliaan on suuri, ja vain tarve taata lapsille turvallinen kasvuympäristö ja laadukas koulutus saavat heidät pysymään Suomessa. Samalla Suomella on kuitenkin erityinen paikka heidän sydämessään, sillä he ovat saaneet elää täällä ilman sotaa ja arvostavat hyvinvointivaltion tarjoamaa turvaa.

Rakastan Suomessa sitä, miten paljon lapsista välitetään täällä. Kutsun Suomea välillä lapsimaaksi tämän takia. Ajattele: minun ei tarvi viedä lastani kouluun tai valmistaa hänelle ruokaa kouluun mukaan otettavaksi! Lapseni ovat poissa kotoa 5–8 tuntia, eikä minun tarvi huolehtia heidän turvallisuudesta tai hyvinvoinnista. Tämä on aika harvinaista nykyään muualla maailmassa. Jos asuisin muualla, en olisi varmaan pystynyt synnyttämään ja kasvattamaan kahdeksaa lasta. (H17, I. sukupolvi)

Haastatelluilla äideillä ei juurikaan ole sosiaalisia suhteita syntyperäisten suomalaisten kanssa. Myös aiemmin on havaittu, että ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten äitien kontaktit jäävät herkästi vähäisiksi (Finell ym. 2023). Äidit harmittelevat, kuinka vaikeaa niiden solmiminen on. Suomalaiset tuntuvat sulkeutuneilta ja vaikeasti lähestyttäviltä. (Ks. myös Tiilikainen 2013, 39). Toisaalta äidit eivät juurikaan tuo esiin, että he olisivat yrittäneet tutustua kantaväestöön. Vain yksi heistä kertoo osallistuneensa maahanmuuttajille tarkoitettuun ystävätoimintaan ja tavanneensa suomalaisen äidin sen avulla.

Somaliyhteisö tuo äideille turvaa

Osallisuus Suomessa edellyttää merkityksellisiä suhteita toisiin ihmisiin. Siinä missä äideillä on vain vähän kontakteja syntyperäisiin suomalaisiin, he ovat usein tiiviisti yhteydessä somaliyhteisöön. Yhteisölliset siteet luovat turvallisuuden tunnetta tilanteissa, jossa syrjintää ja rasismia voi olla mahdotonta välttää. Parhaimmillaan vertaistuki on äideille merkittävä voimavara, joka auttaa jaksamaan lapsiperheen arjen puristuksessa (Eronen 2020b). Tutussa yhteisössä voi luottaa keskinäiseen tukeen ja siihen, että apua tarvitseva ei jää yksin.

Olemme toisiamme kohtaan empaattisia. Sinun tuskasi koskettaa minua ja minun tuskani sinua. Autamme toisiamme. (H11, I. sukupolvi)

Äidit pitävät tiiviisti yhteyttä sukulaisiinsa Suomessa ja ympäri maailman sekä ovat löytäneet ystäviä muista somalinalaisista. Uskonnolla on tärkeä sosiaalisia suhteita ylläpitävä merkitys. Esimerkiksi koraanin opiskelu ja moskeijassa käynti tarjoavat väyliä tutustua toisiin ja viettää aikaa yhdessä. Tämän tutkimuksen aineistoa kerättyä kävi ilmi, että eräässä moskeijassa pyrittiin tietoisesti luomaan naisten välisiä yhteyksiä. Siellä oltiin havahduttu kotiäitien yksinäisyyteen ja ryhdytty järjestämään säännöllisesti naisten iltoja.

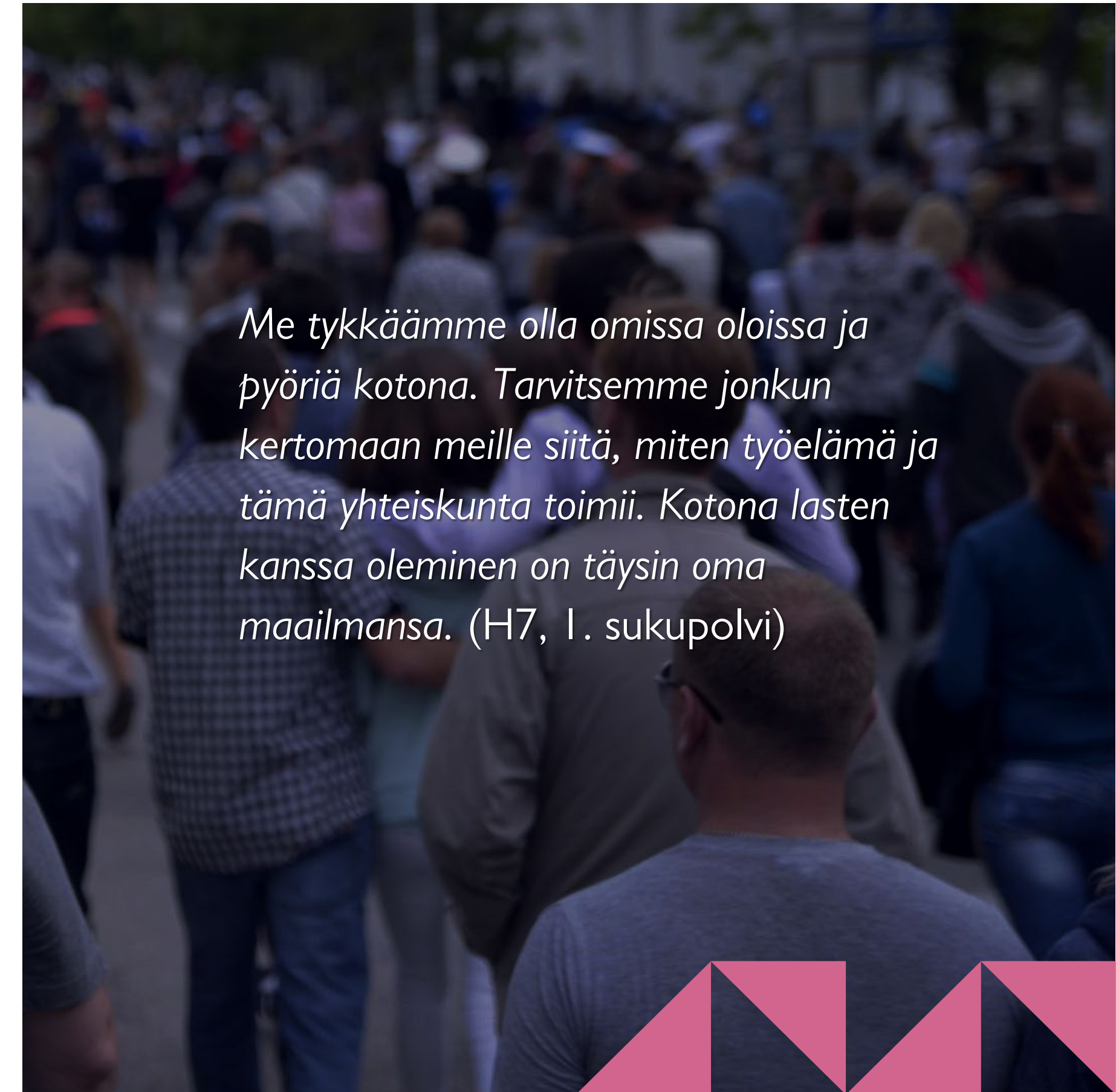
On kuitenkin hyvä muistaa, että somaliyhteisö ei ole niin yhtenäinen kuin helposti oletetaan. Vaikka Somalian klaanijärjestelmän merkitys on Suomessa vähentynyt, se vaikuttaa erityisesti vanhempiin sukupolviin. Klaanijärjestelmä on somalialainen poliittisen ja sosiaalisen järjestäytymisen muoto, ja klaaniin kuulumisen määrääytyy isän sukulinjan mukaan. Klaanit tuovat turvaa, mutta voivat myös lietsoa konflikteja. (Mubarak ym. 2015, 106–109.) Muutama äiti kritisoi haastattelussa klaanijärjestelmää ja sen vaikutuksia somalien elämään. Heidän kokemustensa perusteella voi ajatella, että klaanit ovat erillisiä yhteisöjään somaliyhteisön sisällä.

Huonona asiana pidän sitä, miten syvälle heimo- ja klaanikulttuuri on juurtunut somaleihin. Maailman ihanin ihminen muuttuu silmiesi edessä täysin, kun klaani otetaan puheeksi. Sitten alkaa klaani- ja heimosyrjintä ja oman heimon ja klaanin kehuminen. (H8, I. sukupolvi)

Matka kodin ulkopuoliseen maailmaan on pitkä

Haastatellut äidit ovat Suomeen muuton jälkeen sopeutuneet moniin hankaliin asioihin. Seuralliseen elämään tottuneille somaleille vähentynyt yhteisöllinen tuki ja kantaväestön torjuva suhtautuminen ovat vaikeita sietää. Haastateltavien mukaan suomalainen yhteiskunta ei myöskään vastaa suurperheiden tarpeisiin kovinkaan hyvin. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että perhekokoon nähden sopivia ja kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja on vain vähän. Ahtaat asumisolot lisäävät arjen kuormitusta. (Tiilikainen ym. 2013.)

Haastateltavat ovat opetelleet selviytymään arjessaan myös hankalissa olosuhteissa. Samaan aikaan kuilu työelämään ja muuhun yhteiskuntaan on kuitenkin usein kasvanut suureksi. Kotona he eivät välttämättä pysty omaksumaan yhteiskunnallisen osallisuuden kannalta keskeistä osaamista, kuten digitaitoja. Kun äidit keskittyvät vuosien ajan lastensa hoivaan ja kasvatukseen, he ajautuvat ikään kuin ulkokehälle, josta on vaikeaa siirtyä työelämään. Kotona suhteet paikallisiin ja suomen (tai ruotsin) kielen taito ovat voineet jäädä kehittymättä. (Martelin ym. 2020, 60.) Myös ymmärrys kodin ja tutun yhteisön ulkopuolisesta maailmasta voi olla hyvin hauraalla pohjalla.

Me tykkäämme olla omissa oloissa ja pyöriä kotona. Tarvitsemme jonkun kertomaan meille siitä, miten työelämä ja tämä yhteiskunta toimii. Kotona lasten kanssa oleminen on täysin oma maailmansa. (H7, I. sukupolvi)

Osallisuus voi vahvistua kotiäitiyden aikana

Haastattelussa äidit pohtivat keinoja pitkään lapsiaan kotona hoitaneiden vanhempien yhteiskunnallisen osallisuuden ja työmarkkinaosallistumisen parantamiseen. Usein heidän kontaktinsa suomalaiseen yhteiskuntaan ovat ennen työelämään siirtymistä hyvin vähäiset. Kynnys työn hakuun voisi madaltua, mikäli heidän yhteiskunnallinen osallisuutensa vahvistuisi jo kotiäitiyden aikana.

Suomen kielen taito on äitien mukaan osallisuuden avain ja ehto. Se luo mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen ja perheen ulkopuoliseen elämään. Kielitaidottomuuteen puolestaan liittyy alemmuuden, ulkopuolisuuden, yksinäisyyden ja eriarvoisuuden tuntemuksia. (Pentikäinen 2005, 166.) Elämänpiiri kapeutuu ja alttius riippuvuussuhteille kasvaa, kun yksinkertaistenkaan arjen asioiden hoitaminen ei onnistu. Siten kielitaito on lähtökohta osallisuudelle työmarkkinoilla ja muussa yhteiskunnassa.

Sanoisin näille vanhemmille: oppikaa kieltä itsenäisesti tai käykää kursseilla ja oppikaa myös, miten työelämä toimii. Meillä ulkomaalaisilla on välillä ongelmia ajanmääreen kanssa. Työelämässä kun sinulle sanotaan: "vuoro alkaa klo 8", se alkaa tasan 8. Kun sinun sanotaan pääsevän klo 16, et voi lähteä varttia vaille. Työelämään kuuluu työn lisäksi luotettavuus, täsmällisyys, vastuullisuus. Nämä asiat pitäisi myös oppia ennen kuin tulee työelämään. (H9, I. sukupolvi)

Tuntemus työmarkkinoista ja suomalaisesta yhteiskunnasta avaa osallisuuden mahdollisuuksia ja lievittää kuormitusta, jota työelämään siirtymiseen liittyy. Joskus äidit kokevat työn aloittamisen erittäin vaativaksi, koska lapsiperheeksi on järjestettävä täysin uudella tavalla. Myös oma tai lapsen sairastelu voi jännittää jo etukäteen paljon. (Soikkeli ym. 2023, 46.) Työn ja perheen yhteensovittaminen on monelle merkittävä kuormitustekijä. Ratkaisuja arjen ristiriitoihin voi kuitenkin pohtia ennakolta sitä enemmän, mitä paremmin työelämän toimintaperiaatteet ovat hallussa.

Kielen opiskelu ja työelämää koskevan tiedon kartuttaminen edellyttävät kuitenkin riittävän vahvoja voimavaroja. Niitä ei välttämättä raskaiden hoivavastuiden vuoksi ole. Samalla pitkään kestänyt kotiäitiys voi vähentää luottamusta omiin kykyihin. Työelämän vaatimukset alkavat vähitellen tuntua liian suurilta. Esimerkiksi suomen kielen haltuunotto voi voimaannuttaa, mutta ei onnistu uupuneena ja ilman luottamusta itseän.

Luvun 3 tiivistelmä

- Useita äitejä on vaivannut tunne siitä, että he eivät kuulu Suomeen. Rasismin, syrjinnän ja ennakkoluulojen kokemukset ovat heidän keskuudessaan yleisiä.
- Äidit ovat vuosien varrella omaksuneet vaikutteita suomalaisesta kulttuurista. Silti heidän kansallinen identiteettinsä somaleina on säilynyt vahvana.
- Äideillä on vain vähän suhteita syntyperäisiin suomalaisiin, mutta he ovat usein tiiviisti yhteydessä somaliyhteisöön.
- Suomessa äidit ovat selviytyneet arjessaan hankalissakin olosuhteissa. Samaan aikaan kuilu työelämään ja muuhun yhteiskuntaan on kuitenkin usein kasvanut suureksi.
- Pahimmillaan äitien kontaktit suomalaiseen yhteiskuntaan ovat ennen työelämään siirtymistä hyvin vähäiset. Kynnys työn hakuun voisi madaltua esimerkiksi harjoittelemalla suomen kieltä kotiäitiyden aikana.

4. Työllistymiseen liittyvät palvelut

Tämä luku vastaa seuraaviin kysymyksiin:

Millaisia kokemuksia kohderyhmällä on työllistymiseen liittyvistä palveluista?

Miten palveluohjausta, palveluista viestintää ja kohderyhmien tavoitettavuutta voidaan parantaa?

Työllistymiseen liittyvät palvelut ovat vieraita osalle äideistä

Valtaosa haastatteluun osallistuneista äideistä on käyttänyt työllistymiseen liittyviä palveluita. He ovat olleet julkisten työvoimapalveluiden ja joissakin tapauksissa myös kolmannen sektorin tarjoamien palveluiden piirissä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että palveluiden mahdollisuuksia jää myös hyödyntämättä. Kaikilla ensimmäisen sukupolven äideillä ei haastatteluiden perusteella ole lainkaan palveluja koskevaa tietoa. Muutama heistä kertoo, ettei ole ikinä käyttänyt palveluja, eikä osaa sanoa niistä mitään.

On mahdollista, että äidit eivät ole kokeneet tarvetta palveluiden käyttöön. Toisaalta tiedon puute saattaa rajoittaa palveluiden piiriin hakeutumista. Osaltaan kyse voi olla myös palvelujärjestelmän rakenteista, jotka eivät tue pienten lasten äitien osallistumista työllistymistä edistävään toimintaan. Esimerkiksi kotoutumiskoulutuksiin ja kielikursseille osallistumisen esteenä voi olla se, että äiti ei voi ottaa lasta mukaansa. Myös vaatimukset kokopäiväisestä osallistumisesta ja palveluiden toteutus ilta-aikaan ovat kynnyksiä heidän osallistumiselleen. (Snellman 2020, 33.)

Voin kehua itteeni siinä, etten oo ikinä asioinu TE-toimistolla. Oonko kertonut siitä? En ikinä. (H15, 2. sukupolvi)

Yksilölähtöisempi työote parantaisi julkisia työvoimapalveluita

Suomessa julkisten työvoimapalveluiden tavoitteena on turvata osaavan työvoiman saatavuus, työllistää työnhakijoita ja kehittää kansalaisten työllistymiskykyä (työ- ja elinkeinoministeriö 2025). Palvelut ovat tärkeitä maahanmuuttajataustaisten työllistymiselle ja kotoutumiselle (Kestilä ym. 2020). Osoituksena tästä on esimerkiksi OECD:n (2018) raportti, jonka mukaan heidän voi olla vaikeaa kiinnittyä työelämään, mikäli he eivät ole saaneet TE-toimiston tarjoamia kotoutumispalveluita.

Aiemman tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat ovat kuitenkin kritisoineet työvoimapalveluita asiakaslähtöisyyden puutteesta sekä etäisestä ja byrokraattisesta työotteesta. He ovat kokeneet, että palvelut eivät tavoita heidän yksilöllisiä tarpeitaan. (Laitinen-Saunio 2020, 25–26; Shemeikka ym. 2021, 125.) Myös haastatteluun osallistuneiden äitien kokemusten perusteella palveluiden ja heidän tarpeidensa välillä on ollut kuilu. Yksilölähtöistä tukea on ollut tarjolla vain vähän.

Ne [työvoimaneuvojat] on vaan niinku: "Me tehdään sitä suunnitelmaa ja sitten annetaan sun olla yksin. Mee ja hae ne työt." Sitähän pystyy tehdä ilmankin suunnitelmaa ja TE-palveluita! (H16, 2. sukupolvi)

Yksilölähtöisyyden puute tarkoittaa sitä, että hyvin erilaisissa tilanteissa oleville äideille on tarjolla samanlaista tukea. Myös maahanmuuttajataustaan liittyvät tarpeet jäävät liian vähälle huomiolle. Kieli- ja kulttuurierojen vuoksi erityistä huomiota tarvitsevalle ei välttämättä ole riittävästi aikaa palvelujärjestelmää vaivaavan resurssivajeen vuoksi.

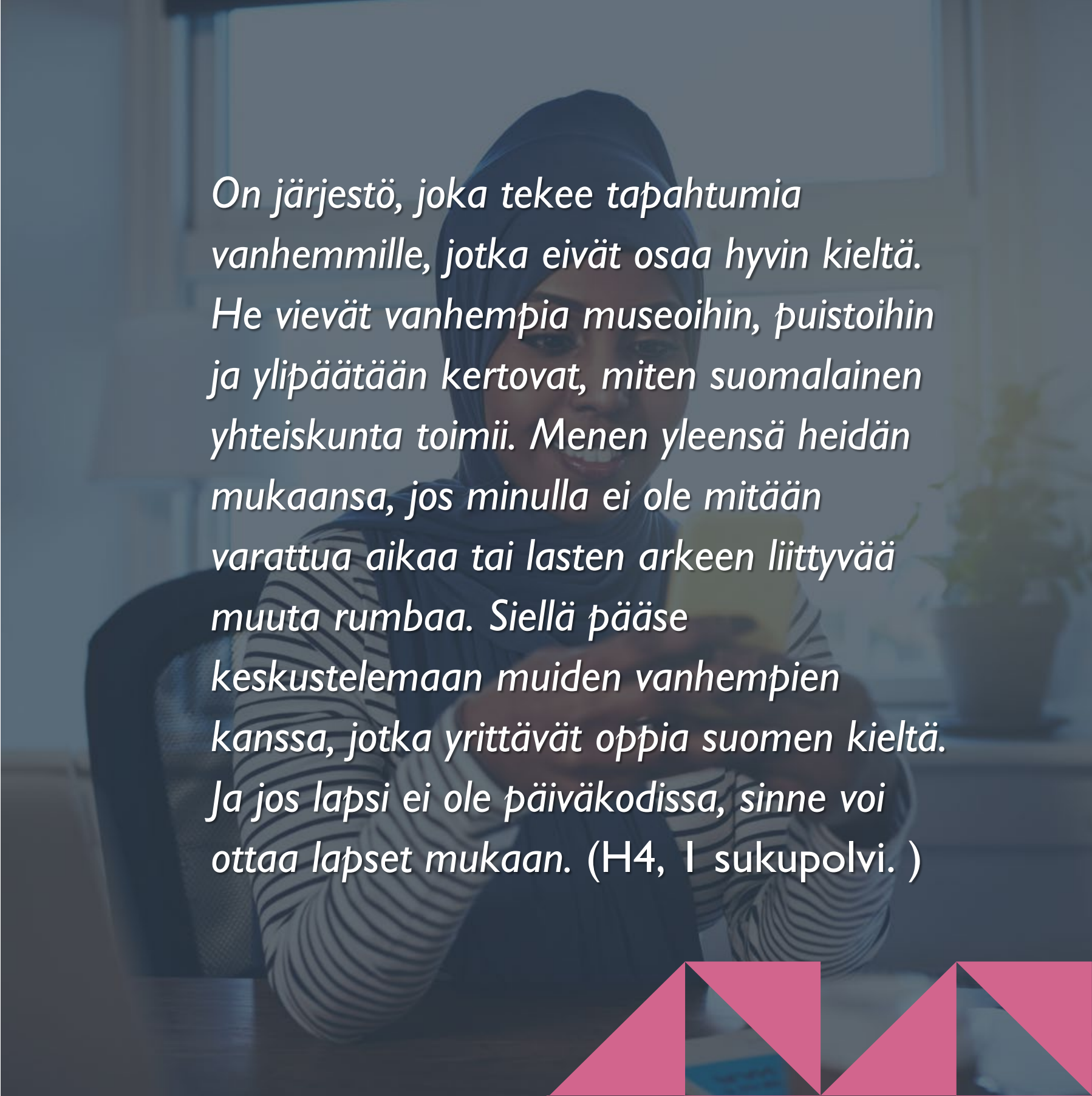
Joillakin äideillä on kuitenkin myös myönteisiä kokemuksia työvoimapalveluista. Niitä yhdistää se, että heidän tarpeensa ovat olleet selkeitä ja suhteellisen kapeasti rajattuja. Yhdelle äidille ratkaiseva merkitys oli sillä, että hän sai työvoimaneuvojaksi somalitaustaisen työntekijän, mikä sujuvoitti hänen asiointiaan huomattavasti. Äidit ovat saaneet apua erityisesti koulutukseen (suomen kielen opintoihin, lyhytkursseille jne.) hakeutumisessa. Sen sijaan kukaan heistä ei ole työllistynyt työvoimapalveluiden tuella.

Osallistuminen kansalaisjärjestöjen toimintaan on melko vähäistä

Kansalaisjärjestöt ovat tärkeitä kanavia yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Haastateltujen somaliäitien osallistuminen niiden toimintaan on kuitenkin varsin vähäistä. Erityisesti muut kuin maahanmuuttaja- ja somalijärjestöt vaikuttavat olevan heille vieraita.

Kuitenkin silloin, kun äidit ovat olleet järjestötoiminnassa mukana, heidän kokemuksensa siitä ovat hyvin myönteisiä. Kahdessa haastattelussa keskusteltiin maahanmuuttajajärjestöjen työllistymistä tukevan toiminnan tärkeydestä. Yksi äiti osallistuu aktiivisesti maahanmuuttajille tarkoitettuun järjestötoimintaan silloin, kun hänen lapsensa ovat päiväkodissa. Hän hyödyntää sitä muiden vanhempien tapaamiseen sekä suomen kielen ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteiden opetteluun. Toinen on puolestaan aloittanut työharjoittelun maahanmuuttajajärjestössä.

Lisäksi muutama haastatelluista tavoitettiin tähän tutkimukseen maahanmuuttajille tarkoitetun järjestötoiminnan kautta. Heidän motiivinsa osallistua toimintaan liittyivät kuitenkin sosiaaliseen kanssakäymiseen, eivät oman työllistymisen edistämiseen.

On järjestö, joka tekee tapahtumia vanhemmille, jotka eivät osaa hyvin kieltä. He vievät vanhempia museoihin, puistoihin ja ylipäätään kertovat, miten suomalainen yhteiskunta toimii. Menen yleensä heidän mukaansa, jos minulla ei ole mitään varattua aikaa tai lasten arkeen liittyvää muuta rumbaa. Siellä pääse keskustelemaan muiden vanhempien kanssa, jotka yrittävät oppia suomen kieltä. Ja jos lapsi ei ole päiväkodissa, sinne voi ottaa lapset mukaan. (H4, I sukupolvi.)

Epävirallinen tuki on työnhaussa tärkeää

Epävirallinen tuki on ollut äideille tärkeää, kun he ovat hakeneet työ- tai opiskelupaikkaa. Usein sillä on ollut heille suurempi merkitys kuin palvelujärjestelmästä saatavalla tuella. Äidit ovat saaneet apua puolisoiltaan ja lapsiltaan, mutta myös ystäviltään ja tuttaviltaan. Somaliyhteisössä kynnys avun pyytämiseen ja tarjoamiseen on matala.

Kyllä olen saanut paljon apua ystäviltä ja perheeltä. Vinkkien lisäksi olen saanut tukea ja kannustusta, jos jokin paikka tai työtehtävä on jännittänyt. Välillä kun pohdin työhön palaamista ja pikkulapsiarjen yhteensovittamista, he kannustavat minua ainakin yrittämään ja kokeilemaan työhön palaamista. (H1, I. sukupolvi)

Rohkaisevaa yhteisöä tarvitaan, kun takana on pitkä poissaolo työelämästä. Vaatimukset työn ja perheen yhteensovittamisesta saattavat tuntua ankarilta varsinkin silloin, kun aiempaa kokemusta työelämästä ei ole. Mikäli lähipiirissä ei myöskään ole esimerkkejä naisista, jotka luovivat työn ja perheen ristipaineessa, tarve yhteisöltä saatavaan kannustukseen voi olla suuri (vrt. Alitolppa-Niitamo 2004).

Kannustuksen ja rohkaisun lisäksi konkreettinen tuki on tarpeen. Esimerkiksi apu työhakemusten kirjoittamisessa on välttämätöntä, jos kielitaito on heikko ja suomalainen työelämä uusi asia. Muutama äiti kertoo saaneensa sitä puolisoiltaan. Usein myös heidän lapsensa voivat antaa apua, jota muut yhteisön jäsenet eivät pysty tarjoamaan. Monissa perheissä lapsi osaa kieltä ja ymmärtää suomalaista yhteiskuntaa vanhempiaan paremmin. Siksi tämä saattaa esimerkiksi avustaa heitä eri viranomaisten kanssa. (Mubarak ym. 2015, 99.)

TE-toimisto kyllä etsi mahdollisia koulutuksia ja työpaikkoja kanssani, mutta löysin aina itse minua kiinnostavat paikat. Lapseni auttavat minua paljon hakemusten kirjoittamisessa, työpaikkojen hakemisessa. Te toisen sukupolven lapset [viittaa haastattelijaan] olette meidän TE-toimisto [nauraa]. (H8, I. sukupolvi)

Myös tieto avoimena olevista työ- ja koulutuspaikoista leviää somaliyhteisössä nopeasti. Samalla yhteisön kesken jaetaan vinkkejä aloista, joissa on tällä hetkellä pulaa osaavasta työvoimasta. Osa äideistä kertoo hakeutuneensa työhön tai koulutukseen somaliyhteisöstä saadun epävirallisen tiedon perusteella.

Äidit toivovat lapsiperhearkeen sopivia palveluita

Haastatelluilla äideillä on paljon toiveita työllisyyteen liittyvien palveluiden kehittämiseksi. Ne piirtävät kuvaa palveluista, jotka olisivat yksilölähtöisiä ja lapsiperhearjen realiteetit huomioon ottavia. He toivovat:

- Kielikursseja
- Digitaito-opetusta alkeista lähtien
- Selkokielisiä palveluita
- Asiakkaan ja työvoimaneuvojan tiivistä yhteistyötä
- Kohtaamispaikkoja, jossa voi jakaa kokemuksia ja tavata syntyperäisiä suomalaisia
- Tukea osa-aikatyön löytämiseen
- Työhönpaluukursseja, joista saa vinkkejä työn ja perheen yhteensovittamiseen
- Konkreettista tukea perheen ja työn tai opiskelun yhteensovittamiseen.

Muistan, kuinka vaikeaa minulla oli opintojen aikana, jos lapsi sairastui kesken päivän, koska sairasta lasta ei voi viedä hoitoon. Olin aina paniikissa hoidon järjestämisen suhteen. Minua hävetti pyytää apua hoidon kanssa, kun lapset olivat kipeinä. (H6, I. sukupolvi)

Pitäisi tukea kielen uudelleen oppimisessa ja muutenkin tarjota pieniä kursseja, joissa opetetaan perusasioita työelämästä ja yhteiskunnasta, koska kun on pitkään lasten kanssa kotona, on omassa kuplassa koko ajan. Ei edes tiedä, mitä yhteiskunnassa on meneillään välillä. (H8, I. sukupolvi)

Ihmistä voi tukea kun hänellä on tavoitteita ja halua saavuttaa ne, mutta erilaiset kohtaamispaikat ehkä auttaisivat. Ihmiset pääsisivät verkostoitumaan ja vaihtamaan ideoita ja jakamaan omia kokemuksia. (H5, I. sukupolvi)

Luvun 4 tiivistelmä

- Valtaosa äideistä on käyttänyt työllistymiseen liittyviä palveluja, mutta muutamalle heistä ne ovat täysin vieraita.
- Äitien mukaan julkisten työvoimapalveluiden yksilölähtöisyydessä on parantamisen varaa. Kukaan heistä ei ole löytänyt työpaikkaa työvoimapalveluiden tuella, mutta osa heistä on saanut apua koulutukseen hakeutumisessa.
- Harva äiti on osallistunut kansalaisjärjestöjen työllistymistä tukevaan toimintaan.
- Epävirallinen tuki on ollut äideille tärkeää, kun he ovat hakeneet työ- tai opiskelupaikkaa. Usein sillä on ollut heille suurempi merkitys kuin palvelujärjestelmästä saatavalla tuella.
- Äidit toivovat, että työllistymiseen liittyvät palvelut olisivat yksilölähtöisiä ja lapsiperhearkeen sopivia.

5. Tutkimuksen yhteenveto

Somalitaustaiset äidit tasapainottelevat keskenään ristiriitaisten odotusten välillä. Yhtäältä suomalainen yhteiskunta odottaa äideiltä verrattain nopeaa siirtymää työmarkkinoille lasten syntymän jälkeen. Toisaalta somalikulttuurissa äideiltä odotetaan päävastuuta lapsen hoivasta ja arjen askareista. Myös suurta lapsilukua pidetään perinteisesti tavoittelemisen arvoisena.

Tiettyä kulttuurista muutosta on kuitenkin havaittavissa: haastatellut Suomessa syntyneet somalitaustaisen äidit kyseenalaistavat vahvan sukupuolijaon. Tässä mielessä heidän arvonsa ovat yksilöllistyneet ja "suomalaistuneet". Toisen sukupolven somalien kotoutumisesta kertoo myös se, että he valitsivat haastattelukieleksi suomen. Lisäksi haastatteluaineiston mukaan toiseen sukupolveen kuuluvat somali-isät osallistuvat lasten hoivaan ainakin hieman aiempia sukupolvia enemmän (ja tässä olisikin kiinnostava jatkotutkimuksen aihe). Muutos vaikuttaa kuitenkin suhteellisen hitaalta. Toisen sukupolven asemaa parantaa myös suomen kielen taito ja yhteiskunnan tuntemus. Myös pienenevät lapsiluvut parantavat heidän asemaansa työmarkkinoilla. Valitettavasti mikään edellä sanotusta ei kuitenkaan suojaa rasismilta ja ennakkoluuloilta työn haussa ja työelämässä.

Työmarkkinoiden ulkopuolella olevat maahanmuuttajanaiset käsitetään usein passiivisiksi ja toimeettomiksi. Ainakaan haastateltujen äitien osalta käsitys ei pidä paikkaansa. Vaikka heidän kokemuksensa ansiotyöstä eivät aina ole rohkaisevia, heillä on halua toimia työelämässä. Äidit kuvasivat haastatteluissa kiireistä, joskin usein palkitsevaa arkeaan, jota määrittää lasten hoiva ja muu arkirutiineista huolehtiminen. Kyse ei ole pelkästään lapsia koskevasta hoivavastuusta, sillä somalikulttuuriin kuuluu vahvasti myös velvoite omista ikääntyneistä vanhemmista huolehtimiseen.

Tutkimuksen yhteenveto

Työpaikkojen löytämisessä äidit kokevat somaliyhteisön omat verkostot työllistymiseen liittyviä palveluja tehokkaammiksi. Toisaalta verkostojen käänköpuolena voi olla, että ne ohjaavat yksinomaan matalapalkkaisille aloille.

Palveluiden tarjoamat mahdollisuudet ovat monelle epäselviä puutteellisen suomen kielen taidon vuoksi. Tyypillinen ongelma on myös digitaitojen puute. Somalielien omat kansalaisjärjestöt vaikuttavat olevan kohderyhmälle helpommin tavoitettavia tuen ja tiedon kanavia kuin julkiset palvelut, koska niissä voi asioida omalla äidinkielellä ja niistä löytyy vertaistukea.

Seuraavassa luvussa esitetään toimenpidesuosituksia, joiden pohjalta julkisia työvoimapalveluita voisi kehittää somaliäitejä paremmin palveleviksi. Toimenpidesuosituksset ovat sovellettavissa myös muihin vaikeasti työllistyviin maahanmuuttajaryhmiin.

6. Suositukset: Miten edistää somalitaustaisten äitien työmarkkinaosallistumista?

Suositukset perustuvat tämän tutkimuksen aineistoon, johon kuuluvat 20 somaliäidin sekä kolmen kansalaisjärjestöissä toimivan somalitaustaisen työntekijän haastattelut. Suosituksissa on hyödynnetty myös hankkeen tutkijoiden aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta tekemiä päätelmiä. Niiden tarkoitus on lisätä ja syventää 1) kohderyhmän kanssa työskentelevien viranomaisien ja 2) päätöksentekijöiden tietoisuutta somaliäitien ja -perheiden arjesta. Suositusten tavoitteena on auttaa viranomaisia ja päätöksentekijöitä tuloksellisessa työssä kohderyhmän parissa. Kohderyhmän elämään Suomessa vaikuttavat heidän omien pyrkimystensä lisäksi yhteiskunnallinen ilmapiiri etnisiä vähemmistöjä kohtaan, mukaan lukien työnantajien asenteet. Viranomaiset ja päätöksentekijät eivät luonnollisesti yksin voi kaikkia näitä asioita ratkoa. Tässä tutkimuksessa suositukset on kuitenkin rajattu heille tarkoitetuiksi.

I. Sillanrakennus äitien ja julkisten palveluiden välillä

Monet lapsiaan kotona hoitavat somaliäidit, jotka voisivat hyötyä nykyisistä palveluista, eivät välttämättä tiedä, mitä on tarjolla. Tämä johtuu esi-merkiksi digitaitojen puuttumisesta, heikosta suomen kielen taidosta ja vähäisestä suomalaisen yhteiskunnan tuntemuksesta.

On aihetta pohtia, kuinka he pääsisivät tarpeitaan vastaavien palveluiden piiriin mahdollisimman sujuvasti.

- ➔ **Kulttuuritulkkaus vahvistaa somaliperheiden ja ammattilaisten yhteistyötä.** Vaikka somaliäitien kontaktit suomalaiseen yhteiskuntaan voivat muutoin olla hyvin vähäiset, enemmistö heistä on ainakin joidenkin lapsiperheiden palveluiden piirissä. Niihin liittyvät kokemukset joko nostavat tai madaltavat heidän kynnystään hakeutua palveluiden piiriin jatkossa. Siksi on tärkeää ehkäistä systemaattisesti väärinkäsityksiä ja konflikteja äitien ja perhepalveluiden henkilöstön välillä. Pääkaupunkiseudulla on saatu hyviä kokemuksia kulttuuritulkkauksesta, joka auttaa luomaan yhteistyösuhdetta somaliperheiden ja ammattilaisten välillä. Näin voidaan vahvistaa esimerkiksi päiväkoteja koskevaa luottamusta somaliyhteisössä.
- ➔ **Kontaktihenkilöistä on apua tiedon levittämisessä.** Haastatteluiden perusteella moskeija on paikka, jossa moni äiti käy säännöllisesti. Viranomaiset voisivat hyödyntää kontaktihenkilöitä, jotka välittäisivät moskeijassa kävijöille tietoa esim. kielikursseista sekä äideille ja lapsille suunnatusta harrastustoiminnasta. Tieto toiminnan hyödyistä ja maksuttoman toiminnan mahdollisuuksista voisi motivoida perheitä harrastusten pariin.
- ➔ **Somalijärjestöt avuksi palveluista tiedottamiseen.** Somaliyhteisön jäsenet voivat olla tärkeä linkki äitien ja palvelujärjestelmän välillä. Somaleilla on vahva keskinäisen auttamisen eetos, ja tieto kulkee yhteisön sisällä nopeasti. Somalijärjestöt jakavat kohderyhmälle tietoa palveluista ja auttavat heitä saamaan itselleen tarpeellista apua. Palveluissa olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että yhteistyö somalijärjestöjen kanssa olisi mahdollisimman sujuvaa.

2. Yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen kotiäitiyden aikana

Monet somaliäidit ovat hoivavastuiden vuoksi useita vuosia pois työmarkkinoilta. Tutkimusaineiston mukaan heillä on kuitenkin halua työllistyä siinä vaiheessa, kun hoivavastuut antavat myöten. Helppointa työllistyminen vaikutti olevan niille, jotka ovat pystyneet, ehtineet ja jaksaneet keskittyä muuhunkin kuin lasten hoivaan. Se on mahdollistanut sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen, suomen kielen opettelun tai harrastustoimintaan osallistumisen.

Heillä on matalampi kynnyks hakeutua työmarkkinoille, paremmat työelämävalmiudet ja suurempi usko omiin kykyihin työllistyä. Sen takia on syytä pohtia, miten äideillä olisi mahdollisimman hyvät edellytykset ylläpitää ja vahvistaa yhteiskunnallista osallisuuttaan lasten kotihoidon aikana.

- **Joustavat palvelut edesauttavat kohderyhmän osallistumista.** Keskeinen äitien osallistumisen este kurssi- ja harrastustoimintaan oli tiedon puutteen lisäksi se, että omat aikataulut ovat hoivavastuiden vuoksi ennalta-arvaamattomat. Silloin säännöllinen osallistuminen tiukasti aikataulutettuun toimintaan on vaikeaa, vaikka siihen olisi halukkuutta. Kohderyhmän osallisuuden parantamiseksi tarvittaisiin toimintaa, joka huomioi tämän. Osallistuminen on helpompaa, mikäli lapset voi ottaa mukaan toimintaan tai siihen kuuluu lastenhoitoapu. Lisäksi olisi varmistettava, että viestintä toiminnasta todella saavuttaa kohderyhmän.
- **Digitaitojen kehittämistä olisi tuettava nykyistä enemmän.** Niiden hallitseminen ei liity pelkästään työllistymiseen vaan sekä äidin että lasten yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Esimerkiksi lasten harrastukset ja asiointi koulun ja päiväkotien kanssa edellyttää digitaitoja.
- **Kansalaisjärjestöt voisivat tehdä itseään tunnetummaksi.** Somalijärjestöillä on tärkeä rooli kohderyhmän osallisuuden ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Sen sijaan haastatellut äidit eivät nostaneet esiin suuriakaan suomalaisia kansalaisjärjestöjä tahoina, jotka olisivat heille läheisiä. Olisi syytä pohtia, miten tätä havaittua kuilua voisi kuroa umpeen, sillä kansalaisjärjestöt vahvistavat osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

3. Äitien näköalojen laajentaminen

Somalikulttuurin perinteiseen naisihanteeseen liittyy vahvasti odotuksia toisten hoivaamisesta. Niihin sopivia töitä on tarjolla etenkin naisvaltaisilla matalapalkka-aloilla, jotka kärsivät työvoimapulasta. Äitien hakeutumisessa näille aloille ei kuitenkaan ole kysymys yksinomaan somalikulttuurin omista perinteistä. Joissakin tapauksissa myös viranomaiset voivat joko tietoisesti tai tiedostamattaan ohjata maahanmuuttajanaisia matalapalkka-aloja kohti.

Samalla sosiaaliset verkostot johtavat usein hakeutumaan hoiva- tai siivoustöihin. Monelta somaliäidiltä puuttuvat myös kodin piiristä saadut kannustavat kokemukset suomalaisesta työelämästä.

- ➔ **Syrjintä tulee tunnistaa.** Ymmärrystä tiedostamattomasta syrjinnästä esim. opinto-ohjauksessa, työvoimapalveluissa ja työllistymistä edistävillä kursseilla olisi syytä lisätä. Tiedostamattomalla syrjinnällä tarkoitetaan tässä sitä, että työvoimapalveluissa maahanmuuttajanaisia ohjataan matalapalkka-aloille, vaikka heillä olisi edellytyksiä muihin töihin. Tietoisuutta tarvitaan myös siitä, miten aiemmat kokemukset ja perhetausta vaikuttavat eri aloille ohjautumiseen. Ohjauksessa ja palveluissa olisi tarvittaessa rohkaistava somaliäitejä hakeutumaan muille kuin naisvaltaisille matalapalkka-aloille.
- ➔ **Koulutuksessa ja työvoimapalveluissa ei pitäisi ohjata alavalintaa sukupuolittuneesti eikä etnisyyden perusteella.** Opinto-oppaat tulisi laatia siten, että ne houkuttavat maahanmuuttajanaisia hakeutumaan myös aloille, joita he eivät ehkä ole tulleet harkinneeksi. Niissä olisi hyvä näkyä eri taustaisia ihmisiä eri ammateissa (esim. somaleita lääkäreinä, ei yksinomaan hoiva-avustajina). Tämä olisi hyvä huomioida myös eri kurssien esitteissä ja oppimateriaaleissa.
- ➔ **Yrittäjyydestä on tarpeen tiedottaa.** Vaikka yrittäjyyteen liittyy riskejä ja se voi olla vaikeaa yhteensovittaa sosiaaliturvan kanssa, voisi yrittäjyyden mahdollisuuksista tiedottaa kohderyhmälle.

5. Kulttuurisensitiivisemmät työvoimapalvelut

Kulttuurisensitiivisyys on halua ja kykyä ymmärtää eri taustoista tulevaa ihmistä. Kulttuurisensitiiviset palvelut eivät tarkoita erillispalveluita jokaiselle kohderyhmille. Sen sijaan ne viittaavat palveluihin, jotka pystyvät tunnistamaan erilaisten asiakkaiden tarpeet ja joustamaan tarvittaessa. (esim. THL 2024.)

Somaliäitien työllistymistä helpottaa se, että työvoimapalveluissa on ymmärrystä heidän työllistymiseen liittyville erityistarpeilleen.

- **Kasvokkaisilla kohtaamisilla on omat etunsa.** Somalikulttuurissa kasvokkaisilla kohtaamisilla on suuri merkitys luottamuksen rakentumiselle. Tästä kertoo osaltaan se, että lähes kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet äidit toivoivat haastattelun toteutusta kasvotusten, vaikka sen järjestäminen oli heille vaikeaa lapsiperhearkeen kuuluvien kiireiden vuoksi. Palveluita kohtaan ei välttämättä ole suurta luottoa, ja palveluiden sähköistyminen on ongelmallista niiden kohdalla, joilla on vajavainen suomen kielen taito ja digiosaaminen. Tämä olisi huomioitava palveluita kehitettäessä.
- **Kielikysymykset tulisi huomioida paremmin työvoimapalveluissa.** Asiakkaille olisi pyrittävä viestimään mahdollisimman selkeällä suomen kielellä. Työvoimapalveluiden saatavuus somalin kielellä helpottaisi somaliäitien viranomaisasiointia ja sitä kautta edesauttaisi heidän työllistymistään. On myös selvitettävä, miten tekoälyä voidaan hyödyntää kielikysymysten ratkaisemisessa palveluissa.
- **Somalijärjestöjen ja julkisten palveluiden yhteistyötä voisi kehittää.** Somalijärjestöissä tunnetaan somalikulttuuri paremmin kuin julkisissa palveluissa. Somalijärjestöjen ja julkisen sektorin välisestä yhteistyöstä on myönteisiä kokemuksia: järjestöt ovat toimineet sillanrakentajina somaliväestön ja työvoimaviranomaisten välillä. Myös kielikysymyksen takia järjestöt ovat usein helpommin lähestyttäviä kuin viralliset palvelut. Kohderyhmän tavoittamista on edesauttanut esimerkiksi se, että työvoimapalveluista on jalkauduttu järjestötoiminnan pariin.

4. Hoivavastuun tasapuolisempi jakaminen

Keskeinen este somaliäitien työllistymiselle ovat heidän hoivavastuunsa. Yhtäältä voidaan olettaa, että tulevaisuudessa heidän vastuunsa lasten hoivasta jossain määrin kevenee, mikäli Suomessa syntyneet somali-isät ottavat aikaisempia sukupolvia suuremman vastuun perheidensä arkirutiineista. Myös lapsiluvun pieneneminen vähentää äitien kuormitusta. Toisaalta julkisessa keskustelussa ei ole juurikaan huomioitu sitä, että somalikultuurissa lapsilta odotetaan vastuunottoa heidän ikääntyneiden vanhempiensa hoivasta. Tämä kysymys tulee ajankohtaisemmaksi somaliväestön ikääntyessä.

Myös vanhemman somaliväestön puutteellinen suomen kielen taito nostaa kynnystä siirtää vastuuta omien vanhempien hoivasta perheen ulkopuolisille tahoille. On luultavaa, että nämä kulttuuriset normit tulevat lisäämään somalinaisten hoivavastuuta.

- ➔ **Molempien vanhempien oikeudesta vanhempainvapaaseen tulisi tiedottaa mahdollisimman selkeästi.** Suomessa syntyneiden somaliäitien asema työmarkkinoilla on sikäli helpompi, että heidän puolisonsa osallistuvat lasten hoivaan aiempia sukupolvia enemmän. Isien osallisuus perheasioissa helpottaa äitien työllistymistä. Perheille olisi aiheellista tiedottaa Suomen vanhempain-vapaaajärjestelmästä ja siihen liittyvistä taloudellisista etuuksista – ja erityisesti siitä, että nämä kuuluvat myös isille.
- ➔ **Tietoisuutta lapsiperheiden kotipalvelusta tulisi lisätä.** Haastatteluiden perusteella yksikään äiti ei saanut apua lapsiperheiden kotipalvelusta, vaikka moni heistä kantoi vastuuta suurperheen arjesta. Kotipalvelu on lakisääteinen palvelu, joka tarjoaa konkreettista lasten- ja kodinhoitoapua. Olisi hyvä varmistaa, että somaliperheet ovat tietoisia palvelusta ja sen hakemiseen liittyvistä käytännöistä.
- ➔ **Julkisen varhaiskasvatuksen saavutettavuutta olisi edistettävä.** Saavutettavuutta somaliperheille voisivat lisätä mahdollisuudet somalin kielen oppimiseen, esimerkiksi lasten kielikerhot päiväkotien yhteydessä. Voisiko myös varhaiskasvatuksen hyödyistä lapsen koulumenestykselle tiedottaa nykyistä tehokkaammin? Tämä saattaisi kannustaa kohderyhmää hyödyntämään varhaiskasvatusta nykyistä enemmän jo ennen lapsen esikouluikää. Huomionarvoista on myös se, että kukaan haastatelluista äideistä ei kertonut hyödyntäneensä muita varhaiskasvatuksen muotoja kuin päiväkotitoimintaa. Olisi tärkeää varmistaa, että kohderyhmään kuuluvat ovat tietoisia perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen mahdollisuuksista.

6. Työmarkkinoiden rasismin ja ennakkoluulojen purkaminen

Useat tutkimukset ja tämän tutkimuksen haastatteluaineisto osoittavat, että somalit kohtaavat rasismia ja ennakkoluuloja työmarkkinoilla. Tyypillisestä suomalaisesta nimestä poikkeava nimi voi vaikuttaa jo siihen, otetaanko työnhakija haastatteluun. Lisäksi musliminaisten huivin käyttöön liittyy stigmatisointia. Joskus ihmiset käyttäytyvät tiedostamattaan syrjivästi ja rasistisesti.

Näiden ongelmien ratkaiseminen on keskeistä, jotta kaikilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet edetä työelämässä. Kysymys liittyy myös maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamiseen.

- **Eroon rasismista ja syrjinnästä.** Mahdolliset ennakkoluulot, syrjintä ja rasismi on tunnistettava työmarkkinoiden lisäksi työvoimapalveluissa. Palveluissa olisi esimerkiksi varmistettava, että maahanmuuttajanaisia ei heidän etnisen taustansa ja sukupuolensa takia ohjata kouluttautumaan tai hakeutumaan matalapalkka-aloille.
- **Tulisi varmistaa, että työvoimaviranomaiset ovat tietoisia mahdollisista ennakkoluuloistaan.** Kun henkilöstöä koulutetaan ja perehdytetään, tulisi yhdessä etsiä keinoja niihin liittyvien ongelmien purkamiseen, jotta varmistetaan, että kaikki saavat tasavertaista palvelua.
- **Anonyymi rekrytointi lähtökohdaksi.** Anonyymistä rekrytoinnista on hyviä kokemuksia, sillä se tutkitusti vähentää syrjinnän mahdollisuutta rekrytointitilanteissa. Työvoimaviranomaiset voisivat edistää anonyymien rekrytoinnin käyttöönottoa lisäämällä työntajien tietoisuutta siitä. Anonyymissa rekrytoinnissa keskitytään löytämään pätevin hakija tehtävään.

Lähteet

Ahmad, Akhlaq (2019) Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10, 15–27.

Alho, Rolle (2021) Finland: Integration of asylum seekers and refugees in a tightened policy framework. Teoksessa B. Galgóczi (Toim.), *Betwixt and between: integrating refugees into the EU labour market*. European Trade Union Institute: Brussels, 83–107.

Alho, Rolle (2020) ‘You need to know someone who knows someone’: international students’ job-search experiences. *Nordic journal of working life studies*, 10(2), 3–22.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2004) *The Icebreakers: Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education*. Helsinki: The Population Research Institute, The Family Federation of Finland. Publications of the Population Research Institute Series D 42/2004.

Berg, Kristiina (2008) *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Helsinki: Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D48 / 2008.

Eerola, Petteri (2015) *Responsible Fatherhood: A Narrative Approach*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 520.

Eronen, Eija (2020a) ”Kaikki jäi pois” – Oma aika äitien vertaisryhmässä. *Janus* 28 (4), 341–356.

Eronen, Eija (2020b) Experiences of sharing, learning and caring: Peer support in a Finnish group of mothers. *Health and Social Care in the Community* 28 (2), 576–583.

Eronen, Eija (2025) *Tuki ja toimijuus äitien vertaisryhmässä: Kokemuksia toimintaan osallistumisesta*. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampereen yliopiston väitöskirjat 1183.

Finell, Eerika, Paajanen, Paula & Riikonen, Reetta (2023) Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten pienten lasten äitien väliset kohtaamiset omalla asuinalueella. Teoksessa Tuuli Anna Renvik & Minna Säävälä (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1, 175–185.

Lähteet

- FRA (2023) Being Black in the EU – Experiences of people of African descent. Luxemburg: Publications Office of the European Union. EU survey on immigrants and descendants of immigrants.
- Heikkilä-Daskalopoulos, Sanna (2008) Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - asiantuntijoiden näkökulmia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33/2017.
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33/2017.
- Joronen, Tuula (2007) Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset: Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 285–311.
- Kestilä, Laura, Koponen, Erja & Kuusio, Hannamaria (2020) TE-toimiston työllisyyspalvelut. Teoksessa Hannamaria Kuusio, Anna Seppänen, Satu Jokela, Laura Somersalo & Eero Lilja (toim.) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018–2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2020, 178–183.
- Kurronen, Sanna (2021) Maahanmuuttajanaisten loukku: Heikko työllisyys heijastuu myös toisen polven pärjäämiseen. EVA Arvio No 30. 9. helmikuuta 2021. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/02/eva-arvio-030.pdf>. Noudettu 11.10.2024.
- Laitinen-Saunio, Anne (2020) Asiakkaiden kokemuksia kotoutumispalveluista. Teoksessa Eija Asikainen (toim.) Sivuaaniä: Asiakkaiden, asiakastyötä tekevien ja verkostotoimijoiden näkemyksiä pakolaistaustaisten ohjauksesta. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Raportteja 29/2020. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/178265/Raportteja_29_2020.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Noudettu 6.11.2024.
- L 20.12.1996/1186. Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128#>. Noudettu 7.1.2025.

Lähteet

L 13.7.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Noudettu 7.1.2025.

Martelin, Tuija, Nieminen, Tarja, Väänänen, Ari & Toivanen, Minna (2020) Työ ja työllistymisen esteet. Teoksessa Hannamaria Kuusio, Anna Seppänen, Satu Jokela, Laura Somersalo & Eero Lilja (toim.) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018–2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 1/2020, 49–60.

Mubarak, Yusuf M., Nilsson, Eva & Saxén, Niklas (2015) Suomen somalit. Helsinki: Into.

OECD (2018) Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. Paris: OECD Publishing.

Pentikäinen, Marja (2005) Loputon matka: Vietnamlaisien ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki: Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 274.

Perälä-Littunen, Satu (2007) Gender Equality or the Primacy of the Mother? Ambivalent Descriptions of Good Parents. *Journal of Marriage and Family* 69 (2), 341–351.

Ramadan, Farid (2022) Järjestötyön vaikutus osallisuuden kokemukseen. Teoksessa Pekka Kettunen (toim.) Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 51–70.

Rantalaiho, Minna (2012) Suomalainen lasten kotihoidon tuki pohjoismaalaisessa kehyksessä. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 65–110.

Shemeikka, Riikka, Schmidt-Thomé, Kaisa, Harkko, Jaakko, Paavola, Juho-Matti, Raunio, Mika, Alanko, Leena, Björk, Anna, Kettunen, Pekka, Kouvonen, Anne, Pitkänen, Sari, Ramadan, Farid, Varjonen, Sirkku & Vuorento, Mirikka (2021) Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllistymispolut. Helsinki: Valtioneuvosto. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:29.

Snellman, Johanna (2020) ItseNaiset: Kotiäitiydestä kohti opiskelua ja työelämää. Vantaa: Nicehearts ry. Hankkeen loppuraportti.

Soikkeli, Jenna, Moallin, Elisa & Kinnunen, Anni (2023) Opinnot, ura ja perhe uudessa kotimaassa: Yhteenveto Suomeen muuttaneiden perheellisten naisten opiskelua ja työtä koskevasta kartoituksesta. Helsinki: African Care ry.

Sutela, Hanna (2013) Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008. Helsinki: Tilastokeskus. Tutkimuksia 259.

Lähteet

- Sutela, Hanna (2016) Lähi-idästä ja Afrikasta tulleiden naisten kotoutumiseen kiinnitettävä huomiota. Tilastokeskus. Tieto & trendit 12.5.2016. Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olevien naisten kotoutumiseen kiinnitettävä huomiota | Tieto&trendit. Noudettu 11.11.2024.
- Tiilikainen, Marja (2003) Arjen islam: somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Tiilikainen, Marja (2007) Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa Tuomas Marttinen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 266–284.
- Tiilikainen, Marja, Ismail, Abdirashid & Tuusa, Elina (2013) Somalit Helsingissä. New York: Open Society Foundations. Somalit Euroopan kaupungeissa.
- Tilastokeskus (2024) Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990–2023. Väestö 31.12. Väestö 31.12. muuttujina Maakunta, Kansalaisuus, Ikä, Sukupuoli, Vuosi ja Tiedot. PxWeb. Noudettu 4.2.2025.
- Tervola, Jussi (2015) Maahanmuuttajien kotihoidon tuen käyttö 2000-luvulla. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2), 121–133.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus – THL. (2024) Kulttuurisensitiivinen työote. Kulttuurisensitiivinen työote - THL. Noudettu 23.1.2025.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2025) Työvoimapalvelut tukevat työllisyyttä ja kasvua. Julkiset työvoimapalvelut - Työ- ja elinkeinoministeriö. Noudettu 3.2.2025.